KUUMA- kuntien ja Hyvinkään kaupungin vammaispalvelujen kehittämishanke
2007-2009

LOPPURAPORTTI

Marjo Hattunen & Satu Tanttu

SISÄLLYS

1 Johdanto 3

2 Hankkeen tausta 4

3 Hanketyön eteneminen 4

4 Hankkeen tavoitekohtaiset toimenpiteet ja tulokset 8

4.1 Vammaisten henkilöiden palvelujen alueellisen tasa-arvon edistäminen 9
4.1.1 Vammaispalvelulain soveltamisohje 10
4.1.2 Kehitysvammahuollon toimintaohje ja asiakasmaksujen yhtenäistäminen 11
4.1.2.1 Kehitysvammahuollon alatyöryhmä 11
4.1.2.2 Tora alatyöryhmä 13

4.2 Alueella on saatavilla riittävät vammaispalvelulain mukaiset palvelut, joihin asiakkaalla on subjektiivinen oikeus 15
4.2.1 Vaikeavammaisten päivätoiminta 16
4.2.2 Palveluasuminen 18
4.2.3 Asunnonmuutostyöt 20

4.3 Vammaispalvelujen sosiaalityöntekijöiden ja kehitysvammahuollon palvelu- ja sosiaaliohjaajien osaamisen kehittäminen 20
4.3.1 Koulutukset 21
4.3.2 Työseminaarit 22

4.4 Vammaisten kuntalaisten palvelujen seudullisten rakenteiden kehittäminen 25

4.5 Henkilökohtaisen avustajatoiminnan kehittäminen 28
4.5.1 Avustajien työsuhdeasioiden yhtenäistäminen 28
4.5.2 Avustajavälityksen järjestäminen 30
4.5.3 Koulutuksen järjestäminen työnantajille ja avustajille 31

5 Yhteenveto 32

Liitteet

1. Johdanto

Keski-Uudenmaan kuntien vammaispalveluyksiköt ovat muutaman työntekijän työyksiköitä. Oman ammattiryhmän edustajia on kunnassa usein yksi, korkeintaan kaksi. Yhteistyötä kuntien välillä on tehty, kollegiaalinen tuki yli kuntarajojen on ollut tärkeää työntekijöiden työssä jaksamiselle, mutta yhteistyö on ollut epävirallista, eikä sitä ole määritelty. Yhteistyön tarve tämän marginaalisen työntekijäryhmän kohdalla on ollut olemassa jo pitkään ja vammaispalvelujen kehittämishanke pystytettiinkin otolliseen maaperään, jossa mahdollisuudet työn kehittämiseen otettiin ilolla vastaan.

Hanke toimi alueella elokuusta 2007 joulukuuhun 2009. Hankkeen vaiheet on kuvattu tähän raporttiin. Raportissa kuvataan hankkeen taustat ja työskentelyn eteneminen lyhyesti. Luku 4 keskittyy hankkeelle asetettuihin tavoitteisiin ja toimenpiteisiin, joita tavoitteiden saavuttamiseksi tehtiin. Tuloksien ohella pyritään nostamaan esiin asioita, joita tulisi huomioida tulevissa kehittämishankkeissa ja kohteita, jotka vaativat edelleen kehittämistä.

Hanketyöskentely ei olisi ollut mahdollista ilman innostunutta ja asialleen omistautunutta työntekijäjoukkoa. Alatyöryhmät, projektiryhmä, ohjausryhmä ja seminaareihin ja koulutuksiin osallistunut väki teki mahdolliseksi sen, että hanke saavutti suurimman osan sille asetetuista tavoitteista. Hankkeesta tuli "meidän hanke", joka tiivisti alueen yhteistyötä niin, että yhdessä tekeminen tuntuu luonnolliselta. Yhdistymällä pieni työntekijäjoukko sai voimaa toisistaan ja enemmän painoarvoa asialleen.

Hanketyöntekijät kiittävät aktiivisesta yhteistyöstä!

2. Hankkeen tausta

Vuonna 2003 Järvenpää, Kerava, Mäntsälä, Nurmijärvi ja Tuusula hyväksyivät KUUMA-kumppanuusohjelman, jolla luotiin perusta kuntien väliselle yhteistyölle. Pornainen liittyi mukaan kaksi vuotta myöhemmin ja silloin muodostui nykyinen KUUMA-alue. Keski-Uudenmaan kunnat ovat vuoden 2005 alusta lähtien muodostaneet seutuyhteistyökokeilulain mukaisen kokeiluseudun. KUUMA-alueella on oma palvelustrategiansa vuodelle 2015, jonka tarkoituksena on muun muassa tuottaa asiakaslähtöisiä palveluja kuntarajat ylittäen sekä kehittää alueelle toimiva yhdyskuntarakenne. Alueella on toteutettu KUUMA-yhteistyönä kehittämishankkeita, jotka tähtäävät edellä mainittuihin tavoitteisiin. KUUMA-alueen ulkopuolelta myös Hyvinkään kaupunki on ollut mukana kehittämistyössä.

Vuonna 2005 Sosiaalitaito Oy teki KUUMA -sosiaalipalvelujen työryhmän, joka koostuu kuntien sosiaalipalvelujen esimiehistä, pyynnöstä selvityksen vammaispalvelujen tilasta ja kehittämistarpeista seudun kunnissa. Selvityksessä todettiin, että vammaispalveluissa moni keskeinen asia vaatii kehittämistä ja korostetusti nousi esiin tarve vammaispalvelulainsäädännön soveltamisohjeiden seudulliselle koordinoinnille. Vammaispalvelulain soveltamiskäytännöt vaihtelivat kunnittain, eikä kattavia kirjallisia ohjeita ollut missään kunnassa. Sosiaalipalvelujen työryhmän päätöksellä kuntien vammaispalvelun työntekijöistä koottiin ryhmä valmistelemaan seudullisia soveltamisohjeita.

Vammaispalvelujen työryhmän väliraportti palvelujen nykytilasta ja keskeisistä kehittämiskohteista Keski-Uudellamaalla valmistui kesäkuussa 2006. Työryhmä katsoi, että vammaispalveluissa seutukunnalliset kehittämiskohteita olivat:

- Asiakastyön kehittäminen moniammatillisesti
- Riittävien erityispalvelujen turvaaminen
- Yhtenäiset soveltamisperiaatteet
- Palvelujärjestelmien kehittäminen
- Vertailukelpoisten vammaispalvelujen tunnuslukujen kehittäminen KUUMA-kuntien ja Hyvinkään kesken
- Henkilökohtaisen avustajajärjestelmän kehittäminen
- Asunnon muutostöiden osalta asiakasohjauksen ja –neuvonnan tehostaminen
- Ammattitaidon ylläpitäminen ja kehittäminen

Muun muassa näiden toimenpiteiden toteuttamiseksi esitettiin erillisen vammaispalveluhankkeen käynnistämistä. Kuntayhteistyönä valmisteltiin hankehakemus valtionavustuksen saamiselle vammaispalveluhankkeelle 1.5.2007 - 31.12.2009 Etelä-Suomen lääninhallitukselta. Valtionavustusta hankkeelle saatiin 75% kustannuksista ja kunnat maksoivat jäljelle jääneet 25% suhteutettuna kunnan asukaslukuun. Hanketta hallinnoi Kerava, joka vuonna 2007 toimi KUUMA-kuntien puheenjohtajana.

3 Hanketyön eteneminen

Vammaispalvelujen kehittämishanke aloitti toimintansa 20.8.2007, jolloin projektisihteeri Marjo Hattunen ja projektikoordinaattori Satu Tanttu aloittivat työskentelynsä. Hanketyöntekijät työskentelivät Sosiaalitaito Oy:n tiloissa. Sosiaalitaito tarjosi hanketyötä tekevä työympäristön ja kehittämisen tukea järjestämällä mm. hankkeiden yhteisiä kehittämispäiviä, ryhmätyönohjauksen eri hankkeiden työntekijöille ja ryhmien ohjaamisen koulutusta.

Hankkeeseen muodostettiin hanketta ohjaava ohjausryhmä. Ohjausryhmänä oli hankkeen alkaessa KUUMA –sosiaalipalvelujen työryhmä (Sopa), joka koostuu kuntien sosiaalipalvelujen esimiehistä. Sosiaalipalvelujen työryhmän toimiminen hankkeen ohjausryhmänä koettiin kuitenkin ongelmalliseksi, koska työryhmään ei kuulunut kaikista kunnasta niitä viranhaltijoita, joiden vastuualueena olivat vammaispalvelut. Sopa kokoontui kerran kuukaudessa ja käsiteltävänä oli vammaispalveluhankkeen asioiden lisäksi myös muiden hankkeiden ja yleisesti sosiaalipalveluihin liittyviä asioita. Hankkeelle toivottiin erillistä ohjausryhmää, jossa asioiden käsittelyyn olisi käytettävissä riittävästi aikaa. Myös asiakkaiden edustus ohjausryhmässä koettiin tärkeäksi. Vuoden 2008 alussa hankkeen ohjausryhmää muutettiin siten, että Hyvinkään ja Tuusulan vammaispalvelujen esimiehet tulivat ohjausryhmään sosiaalipalvelujen työryhmän edustajien sijaa. Alueen kuusi vammaisneuvostoa nimesivät keskuudestaan kolme varsinaista jäsentä ja kolme varajäsentä ohjausryhmään.

Ohjausryhmän jäsenet:

Saila Nummikoski (8/2007 - 5/2008), Satu Koskela, Hyvinkää
Ritva Toivio, Järvenpää
Maija Gartman, Kerava
Tuula Puranen, Mäntsälä (8/2007 - 1/2009)
Jouko Liimatainen, Nurmijärvi
Arja Tolttila, Pornainen (myöhemmin Mustijoen perusturva)
Nina Hiltunen, Tuusula
Petteri Heino, Sosiaalitaito Oy
Aki Keskinen, Järvenpään vammaisneuvosto (varalla Merja Heikkonen, Tuusula)
Raimo Karlsson, Nurmijärven vammaisneuvosto (varalla Aija Lavikainen, Mäntsälä)
Terttu Lahti, Keravan vammaisneuvosto (varalla Liisa Rahkonen, Hyvinkää)

Ohjausryhmä kokoontui vuosittain 4-5 kertaa käsittelemään hankkeessa työstettyjä asioita ja linjaamaan hankkeen toimintaa. Ohjausryhmässä käytiin myös Petteri Heinon vetämänä hankkeen arviointikeskusteluja, joiden perusteella arvioitiin tarvetta tehdä muutoksia hankkeen toimintakäytännöissä.

Hankkeella oli myös projektiryhmä, joka yhdessä hanketyöntekijöiden kanssa vastasi hankkeen toimenpiteiden toteutuksesta. Projektiryhmän jäsenet olivat kuntien vammaispalveluyksiköiden työntekijöitä ja lähiesimiehiä. Projektiryhmä kokoontui lähes kuukausittain ja kokouksiin osallistuminen oli aktiivista. Projektiryhmän itsearvion mukaan ryhmän ilmapiiri oli myönteinen ja avoin ja ryhmäläiset tunsivat työskentelyn tuovan tietoa ja tukea omalle työlleen sekä antavan mahdollisuuden vaikuttaa kehitettäviin asiakokonaisuuksiin.

Projektiryhmän jäsenet:

Tuija Anttila, Hyvinkää
Sirkku Paajanen, Järvenpää
Anne Valtonen, Kerava
Anita Myllymäki, Mäntsälä (myöhemmin Mustijoen perusturva) (8/2007 - 5/2009)
Hilkka Suominen, Nurmijärvi
Arja Tolttila, Pornainen (8/2007-12/2008)
Nina Hiltunen, Tuusula
Petteri Heino, Sosiaalitaito Oy

Ohjaus- ja projektiryhmien kokoonpanoon vaikutti PARAS-hankkeen myötä Mäntsälän ja Pornaisen perusturvien yhdistyminen Mustijoen perusturvaksi. Vuoden 2009 alusta hankkeessa oli alueelta vain yksi edustaja sekä ohjaus- että projektiryhmässä.

Kuva 1 Kuuma-kuntien ja Hyvinkään kaupungin vammaispalveluiden kehittämishankkeen organisaatio

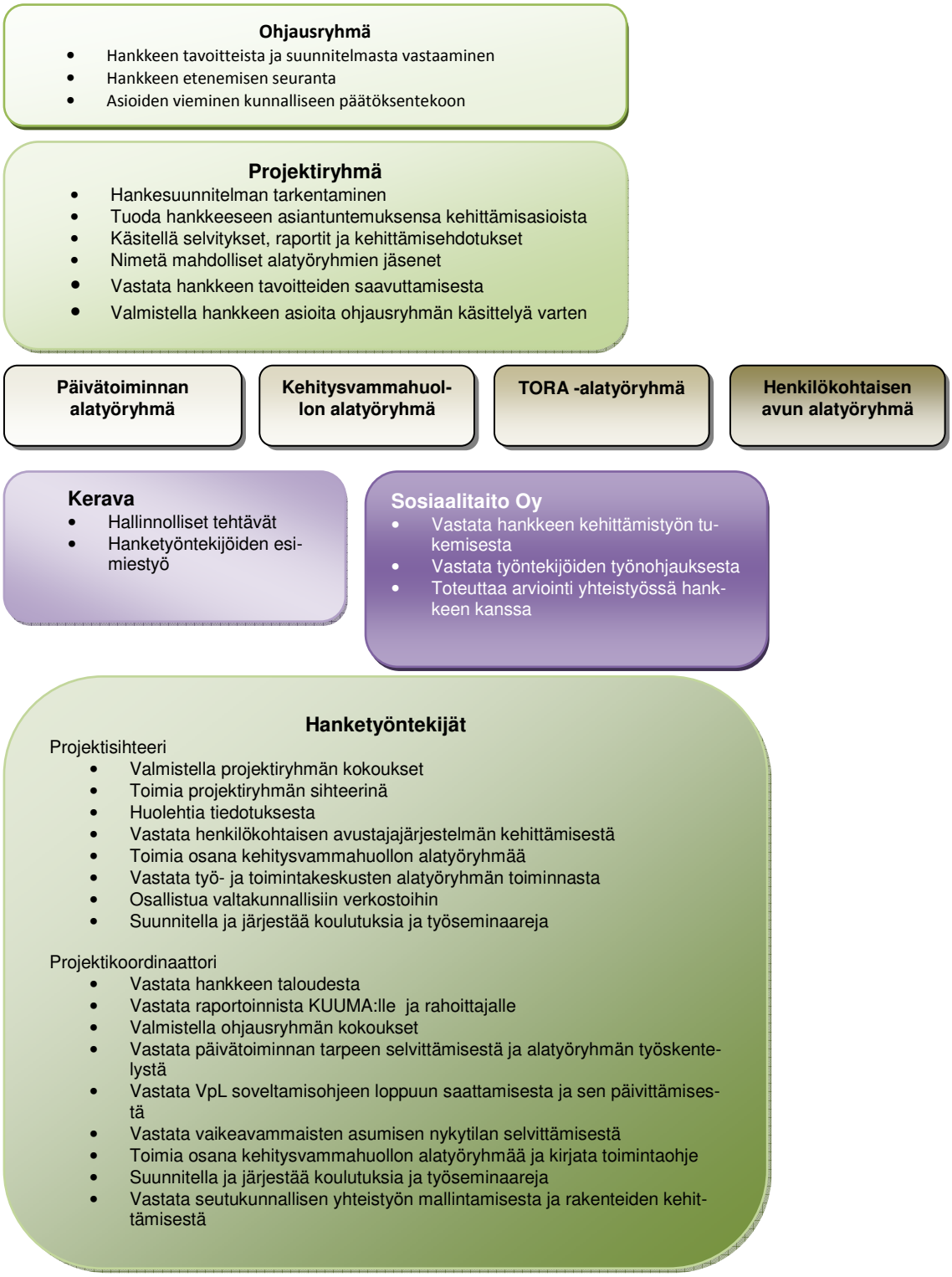

Työskentely hankkeessa aloitettiin tutustumalla hankesuunnitelmaan. Hankesuunnitelmassa alkamisajaksi oli merkitty 1.5.2007. Jos hanketyöntekijät olisi palkattu 1.5. alkaen, he olisivat kesäkuukausina joutuneet työskentelemään ajankohtana, jolloin mm. ohjausryhmän ja projektiryhmän kokoontuminen olisi käytännössä ollut mahdotonta kesälomien vuoksi. Tästä syystä katsottiin, että syksy oli hankkeen aloitusajankohdaksi parempi yhteistyötahojen ollessa paikalla. Hanke käynnisty

20.8.2007. Lääninhallitus edellytti viimeisen maksatushakemuksen olevan tehty 31.10.2009 mennessä. Käytännössä tästä aiheutui hankeajan lyhentyminen lähes kuudella kuukaudella, joka osaltaan edellytti hankkeen tavoitteiden rajaamista.

Alkuperäisessä hankesuunnitelmassa korostui yhteisen vammaispalveluyksikön perustaminen jo hankeaikana. Hankesuunnitelman valmisteluvaiheessa PARAS-uuditus korosti yli kuntarajojen ulottuvien yksiköiden perustamista. Alueella ei kuitenkaan ollut selvitetty yhteisen yksikön perustamisesta aiheutuvia hyötyjä ja haittoja asiakkaiden, työntekijöiden ja kuntatalouden näkökulmista.

Tutustuminen hankealueeseen aloitettiin kuntakierroksella, jonka aikana oli tarkoitus selvittää kunkin kunnan toiveet ja odotukset kehittämishankkeelle. Kuntakierroksella tavattiin seitsemän kunnan 26 vammaispalveluiden työntekijää. Suhtautuminen hankkeeseen oli pääasiassa myönteistä ja hankkeelta toivottiin konkreettista esitystä seudullisen yhteistyön mahdollisuuksista ja toimenpiteitä, joista hyöty olisi käytännön työntekijöille. Vaikutti siltä, ettei kaikissa hankealueen kunnissa oltu tiedotettu oman kunnan työntekijöitä hankkeen taustoista ja syistä tavoitteiden valikoitumisessa. Etenkin tavoite yhteisen yksikön perustamisesta aiheutti hämmennystä alueen työntekijöissä.

Kuntakierroksen jälkeen päädyttiin pitämään projektiryhmän työkokouspäivä, jonka tavoitteena oli hankkeen tavoitteiden tarkentaminen ja konkretisoiminen. Ennen työkokousta hanketyöntekijät hahmottelivat nykytilan kuvauksen ja alueen ja toimialan tulevaisuuden haasteita. Työkokous osoittautui haasteelliseksi tavoitteiden selkiyttämiselle, koska paikalla oli pääasiassa kuntien työntekijät eikä asioista päättävät esimiehet. Näytti siltä, että työntekijöiden valtuuksista toimia kunnan mielipiteen edustajana ei ollut sovittu. Tärkein työkokouksessa tehty linjaus oli suunnan muuttaminen niin, että alkuperäisessä hankesuunnitelmassa korostuneen yhteisen yksikön perustamisen sijaan pyritään alueelle luomaan ensin yhtenäiset toimintakäytännöt, jotka tulevaisuudessa mahdollistavat myös tiiviimmän kuntayhteistyön. Tavoitteita jouduttiin karsimaan, koska kaikkea ei ollut realistista saavuttaa hankeaikana. Esimerkiksi hankintaosaamisen lisääminen ja yksityisten palveluntuottajien valvonta rajattiin pois. KUUMA-alueella oli hankintaosaamisen kehittämiseen tähtääviä toimenpiteitä jo käynnissä.

Alkuperäisessä hankesuunnitelmassa ei ollut tarkkaa rajausta siitä, mitä käsitteellä vammainen tarkoitettiin. Suunnitelmassa jäi epäselväksi, oliko vammainen yleisnimitys sekä kehitysvammahuoltoa että vammaispalveluja käyttävälle henkilölle. Muokatuissa tavoitteissa rajattiin tarkemmin eri lakien nojalla myönnettävien palveluiden osuudet hankkeessa. Hanketyöntekijät kokosivat materiaalin pohjalta esityksen hankeaikana realistisesti saavutettavista tavoitteista, jotka esiteltiin hankkeen projektiryhmälle. Projektiryhmä päätti esittää tavoitteita ohjausryhmälle, joka hyväksyi ne marraskuussa 2007. Hankkeen tavoitteet ja tulokset on esitelty luvussa 4.

Hanketyöntekijät kävivät vuoden 2007 marras-joulukuussa kuntien vammaisneuvostoissa esittelemässä hanketta ja sen tavoitteita ja kuulemassa vammaisneuvostojen mielipiteitä tavoitteiden oikeellisuudesta. Hankkeessa pyrittiin pitämään yhteyttä asiakkaisiin osallistumalla mm. vammaismessuille ja esittelemällä hanketta vammaisfoorumissa ja joidenkin järjestöjen tapaamisissa.

Hankkeeseen tehtiin arviointisuunnitelma, johon kirjattiin hankkeen arviointikäytännöt. Arviointia tehtiin mukana oleville kunnille ja rahoittajalle hankkeen etenemisestä, mutta ennen kaikkea hankkeen omaan käyttöön sen toiminnan suuntaamiseksi. Hankkeen arviointi oli prosessiarviointia. Arviointi perustui vahvasti tekijöidensä itsearviointiin ja oppimiskokemusten peilaamiseen. Itsearvioinnin tarkoituksena oli saada kaikkien osallisten tieto, kokemukset ja näkemykset yhteiseen käyttöön kehittämistyön resursseiksi. Itsearviointia suorittivat ohjausryhmän ja projektiryhmän jäsenet, hanketyöntekijät ja alatyöryhmien jäsenet. Varsinaista vaikuttavuuden arviointia ei hank-

keen aikana pystytty tekemään, koska hankeaika oli tavoitteisiin nähden lyhyt ja toimintojen vaikutukset asiakaspinnassa näkyvät pidemmällä aikaviiveellä.

Hankkeessa tehtiin myös riskianalyysi (liite 1), jolla pyrittiin jo ennakkoon kartoittamaan kehittämistoimintaan mahdollisesti liittyviä riskejä ja tapoja välttää ne. Riskianalyysia käytettiin apuna hankkeen arviointikeskusteluissa. Arviointikeskusteluja käytiin ohjausryhmässä neljä ja projektiryhmä täytti kirjallista itsearvioita säännöllisesti.

Hanketyöntekijöiden näkökulmasta tärkein ohjausryhmän arviointikeskustelu käytiin syksyllä 2008. Hanketyöntekijöiden huoli oli, ettei asioita saada eteenpäin kunnissa ja esimiesten mukaan saaminen koettiin erittäin tärkeäksi, koska työntekijöiden mahdollisuudet olivat rajallisia asioiden viemisessä käytäntöön. Huolena oli myös, että asioiden hidas eteneminen vähentäisi hankkeen uskottavuutta asiakkaiden keskuudessa. Koska ohjausryhmän jäsenillä oli vastuullaan laaja sosiaalipalvelujen alue, välillä vaikutti siltä, ettei heillä ollut riittävästi aikaa perehtyä vammaispalvelujen kehittämiseen. Kehittäminen ei ollut kuitenkaan mahdollista ilman esimiesten osallisuutta prosessissa.

Hanke verkostoitui muiden samanaikaisesti eri puolella Suomea käynnissä olevien vammaispalvelujen kehittämishankkeiden kanssa. Hankkeet kokoontuivat 2-3 kertaa vuodessa keskustelemaan kehittämisen kohteista ja ajankohtaisista alaan liittyvistä asioista. Osin sama verkosto kokoontui myös Stakesin vetämässä valtakunnallisen palvelusuunnitelman mallintamiseen tarkoitetussa työryhmässä. Hanke liittyi myös Assistentti.infoon, joten alueella oltiin tietoisia valtakunnan tapahtumista.

Hankkeen aloittaessa toimintansa ja tavoitteita tarkennettaessa ei ollut tietoa tulevasta vammaispalvelulakiuudistuksesta (VpL 1.9.2009). Koska hanke oli mukana valtakunnallisissa vammaistyön kehittämisverkostoissa, hankkeeseen saatiin kuitenkin ajankohtaista tietoa lakimuutoksen valmistelusta jo hyvin varhaisessa vaiheessa. Lakimuutoksen sisältö alkoi hahmottua keväällä 2008 ja hankkeen toimintaa pyrittiin suuntaamaan sen mukaisesti. Koska lakimuutokseen valmistautumista ei voitu hankkeessa ottaa jo sovittujen tavoitteiden lisäksi, päädyttiin tavoitteita tarkentamaan vuoden 2009 osalta. Hankkeessa tehtiin uusi kuntakierros, jonka aikana keskusteltiin kuntien toiveista hankkeen viimeisen toimintavuoden toimenpiteiksi. Suurin tavoitteisiin tehty muutos oli jättää asunnonmuutostöiden kehittäminen hankkeen jälkeiselle vammaistyön verkostolle (ks. kohta 4.4) ja pyrkiä valmistamaan alueen työntekijöitä lakimuutokseen kouluttamalla, järjestämällä työseminaareja ja päivittämällä vammaispalvelulain soveltamisohjeen.

Hankkeen päätöstilaisuus järjestettiin lokakuussa 2009. Päätöstilaisuuteen kutsuttiin hankkeen keskeiset toimijat, työyhteisö Sosiaalitaidosta ja kuntien sosiaali- ja terveyslautakuntien puheenjohtajat. Tilaisuudessa käytiin läpi hankkeen keskeisimmät tulokset, mutta nostettiin esiin myös edelleen kehittämistä kaipaavia teemoja ja kuntayhteistyönä tehtävän kehittämistyön haasteellisuutta. Tilaisuudessa puhui myös eri työryhmien ja ammattikuntien edustajia, sekä Sosiaalitaidon edustaja kokemuksistaan hanketyöhön osallistumisesta. Hanketyö koettiin mielekkäänä ja hankkeen tavoitteita ja toimia pidettiin riittävän konkreettisina, kuntien työntekijöiden työtä tukevina. Tilaisuudessa esiteltiin myös pysyvä kehittämistyön rakenne.

4 Hankkeen tavoitekohtaiset toimenpiteet ja tulokset

Hankkeen kokonaistavoitteeksi muodostui **vammaisten henkilöiden alueellisen yhdenvertaisuuden lisääminen ja tavoitteen edellyttämien rakenteiden kehittäminen Kuuma-kunnissa ja Hyvinkäällä**. Kokonaistavoite jaettiin seuraaviin osatavoitteisiin:

1. Vammaisten henkilöiden palvelujen alueellisen tasa-arvon edistäminen.

2. Alueella on saatavilla riittävät vammaispalvelulain mukaiset palvelut, joihin asiakkaalla on subjektiivinen oikeus.

3. Vammaispalvelujen sosiaalityöntekijöiden ja kehitysvammahuollon palvelu- ja sosiaaliohjaajien osaamisen kehittäminen.

4. Vammaisten kuntalaisten palvelujen seudullisten rakenteiden kehittäminen.

5. Henkilökohtaisen avustajatoiminnan kehittäminen.

Tavoitteet olivat kompromissi alkuperäisestä hankesuunnitelmasta, kuntakierroksen keskusteluista esiin nousseista tarpeista ja työkokouspäivässä tuotetusta materiaalista. Tavoitteissa huomioitiin konkreettisuus ja hanke-ajan pituus. Edellä mainituilla tavoitteilla pyrittiin pääsemään seuraaviin tuloksiin:

1. Alueella on yhteiset asiakaslähtöiset vammaispalvelulain ja kehitysvammalain soveltamiskäytännöt.
2. Kuntien tilanne vammaispalvelulain palveluista, joihin asiakkaalla on subjektiivinen oikeus, on selvitetty ja kehittämisehdotukset on tehty.
3. Alueella on yhtenäiset toimintatavat vammaispalvelun ja kehitysvammahuollon asiakastyössä.
4. Seudullisen yhteistyön organisoinnin vaihtoehdot on selvitetty.
5. Alueella on toimiva vammaispalvelulain mukainen henkilökohtainen avustajajärjestelmä.

4.1 Vammaisten henkilöiden palvelujen alueellisen tasa-arvon edistäminen

Ensimmäisen osatavoitteen alle määriteltiin seuraavat toimenpiteet:

1. Vammaispalvelulain nojalla myönnettävistä palveluista tehdyn soveltamisohjeen käyttöönoton viimeistely, seuranta ja päivittäminen.
2. Tehdään kehitysvammahuollon asiakasmaksuista ja palvelujen myöntämisperusteista selvitys.
3. Tehdään esitys kehitysvammahuollon asiakasmaksujen ja myöntämisperusteiden yhdentämisestä.
4. Henkilökohtaisten avustajien työsuhdeasioiden eroavuuksien selvittäminen.
5. Tehdään ehdotus henkilökohtaisten avustajakäytäntöjen yhtenäistämisestä.
6. Luodaan rakenne yhtenäisten käytäntöjen ylläpitämiselle koskien asiakasmaksuja ja myöntämisperusteita.

Henkilökohtaiseen avustajaan liittyvät toimenpiteet (4 ja 5) on esitetty luvussa 4.5 Henkilökohtaisen avustajatoiminnan kehittäminen. Toimenpide yhtenäisten käytäntöjen ylläpitämiseksi on kuvattu osana seudullisten rakenteiden kehittämistä (4.4).

Hankkeessa tehtiin pienimuotoinen selvitys nykytilan kuvaamiseksi syksyllä 2007. Vaikka vammaispalveluihin ja kehitysvammahuoltoon liittyvä lainsäädäntö on sama jokaisessa kunnassa, niiden soveltamiskäytännöt ja tavat tuottaa palvelua vaihtelivat kunnittain. Jokaisessa kunnassa oli

erilainen organisaatio vammaisten ja kehitysvammaisten henkilöiden sosiaalityöhön ja palveluohjaukseen. Myös resursointi vaihteli kunnittain.

Vammaispalvelulain mukaisten palvelujen järjestämisestä ja päätöksenteosta vastasi kunnissa pääasiassa sosiaalityöntekijä. Työntekijöiden toimenkuvat vaihtelivat kuitenkin kunnittain. Sosiaalityöntekijän toimenkuvaan kuului joissakin kunnissa myös esim. alle 65-vuotiaiden omaishoidontuki ja kehitysvammahuollon päätösten teko. Kehitysvammahuollosta vastasi pääosin joko palveluohjaaja tai sosiaaliohjaaja. Kaikilla kehitysvammahuollosta vastaavilla ohjaajilla ei ollut päätöksenteko-oikeutta. Myös osalla ohjaajista oli omaishoidontuki osana työnkuvaa.

Kunnista syksyllä 2007 kerättyjen tietojen perusteella voitiin todeta, että kuntien kehitysvammahuollon asiakasmaksut olivat alueella lähes yhteneväiset, koska ne perustuivat ETEVA: n asiakasmaksuhinnoitteluun. Päivä- ja työtoimintaan liittyvät työosuusraha- ja ateriamaksukäytännöt vaihtelivat kunnittain. Eriarvoisuutta asiakkaiden kesken näytti syntyvän esim. päivä- ja työtoiminnan ateriamaksuihin liittyen. Eriarvoisuutta oli jopa kunnan sisällä, riippuen siitä onko asiakas kunnan omassa vai ETEVA: n palveluissa; ETEVA: n päivä- ja työtoimintaan sisältyi asiakkaalle maksuton ateria, kun taas joidenkin kuntien omassa toiminnassa ruokailu oli maksullista.

4.1.1 Vammaispalvelulain soveltamisohje

Tarve vammaispalvelulain seutukunnalliselle soveltamisohjeelle todettiin vuonna 2005 tehdyssä Sosiaalitaidon selvityksessä. Kirjallisten ohjeita päätöksenteon tueksi ei kunnissa ollut muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta. Kuntien vaihtelevat käytännöt lainsäädännön tulkitsemisessa olivat aiheuttaneet asiakkaille eriarvoisuutta palvelujen saannissa. Eriarvoisuus näkyi asiakkaille mm. erilaisina käytäntöinä asunnonmuutostöiden myöntämisessä ja toteuttamisessa ja henkilökohtaisten avustajien työsuhdeasioissa.

Yhteisten soveltamiskäytäntöjen luominen alueelle oli tärkeää yhdenvertaisuuden vuoksi. Vammaisten kuntalaisten ei tulisi olla eriarvoisessa asemassa kotipaikkakuntansa vuoksi. Soveltamisohjeiden saattaminen kirjalliseen muotoon lisäsi myös päätöksentekoprosessin läpinäkyvyyttä. Asiakkailla oli mahdollista nähdä soveltamisohjeesta kunnan päätöksenteon perusteet.

Vammaispalvelulain seutukunnallisen soveltamisohjeen työstäminen alkoi vammaispalvelujen työryhmässä syksyllä 2005. Väliraportti palvelujen nykytilasta ja keskeisistä kehittämiskohteista valmistui kesällä 2006. Ryhmän toimeksiantoa täsmennettiin ja ryhmä jatkoi työskentelyä syksyllä 2006. Keväällä 2007 soveltamisohjeen ensimmäinen versio toimitettiin lausuntokierrokselle kuntien vammaisneuvostoihin. Soveltamisohjeet koskevat vammaispalvelulain (380/1987) ja -asetuksen (759/1987) mukaisten palvelujen ja tukitoimien myöntämisperusteita ja järjestämistä vammaisille kuntalaisille. Soveltamisohjeet sisältävät yleisperiaatteet, joiden mukaan kunnassa järjestetään vammaispalvelulain ja -asetuksen mukaisia palveluja. Vammaisneuvostot kokoontuivat kesällä 2007 yhteiskokoukseen ja antoivat lausuntonsa soveltamisohjeesta. Syksyllä 2007 vammaispalvelujen kehittämishankkeen aloitettua toimintansa soveltamisohjeen viimeistely siirtyi osaksi hankkeen toimintaa.

Soveltamisohjetta työstettiin hankkeen projektiryhmässä. Soveltamisohje toimitettiin tammikuussa 2008 Kuuma-sosiaalipalvelujen työryhmälle ja tiedoksi vammaisneuvostoille. Sosiaalipalvelujen työryhmältä soveltamisohje meni käsiteltäväksi KUUMA suppeaan neuvottelukuntaan ja sieltä KUUMA laajaan neuvottelukuntaan. Kuntien lautakuntiin soveltamisohje vietiin keväällä –08. Tuusulaa lukuun ottamatta muut kunnat hyväksyivät kuntien yhteisen soveltamisohjeen, Tuusulassa ohjeeseen tehtiin joitakin kuntakohtaisia muutoksia.

Koska vammaispalvelulakia uudistettiin ja uudistus tuli voimaan 1.9.2009, jouduttiin soveltamisohjetta päivittämään. Hankkeessa kerättiin olemassa oleva tieto lakimuutoksen vaikutuksista ja tämä kirjattiin soveltamisohjeeseen. Soveltamisohjetta työstettiin projektiryhmässä ja kesällä -09 se laitettiin sosiaaliasiamiehelle kommentoitavaksi. Soveltamisohje lähetettiin alueen vammaisneuvostoille lausuntokierrokselle syksyllä 2009. Päivitetty soveltamisohje on tarkoitus viedä kuntien lautakuntiin alkuvuodesta 2010. Soveltamisohjeen päivitystarpeen seurannasta vastaa alueelle perustettu vammaistyönverkosto.

4.1.2 Kehitysvammahuollon toimintaohje ja asiakasmaksujen yhtenäistäminen

Hankkeessa tehtiin selvitys kehitysvammahuollon asiakasmaksuista ja myöntämisperusteista ja perustettiin alatyöryhmä kokoamaan yhteistä toimintaohjetta. Toimintaohjeen tarkoituksena oli kuvata kunnan roolia kehitysvammaisten erityishuollossa. Pääosin asiakasmaksut noudattivat joko erityishuollon kuntayhtymän tai palveluntuottajien linjaa, suurta vaihtelua ei kuntien välillä ollut. Poikkeuksen tekivät kehitysvammahuollon päivä- ja työtoiminnan ateriamaksut– ja työosuusrahat, joita päädyttiin tarkastelemaan päivä- ja työtoiminnan vastuuhenkilöistä kootulla työryhmällä, joka nimesi itsensä tora-alatyöryhmäksi.

4.1.2.1 Kehitysvammahuollon alatyöryhmä

Kehitysvammahuollon alatyöryhmälle oli projektiryhmässä muotoiltu seuraavanlainen toimeksianto: alatyöryhmän tehtävänä on laatia toimintaohjeet erityishuollon järjestämisestä kunnallisesti. Toimintaohjeen tuli sisältää asiakkuuden määritelmä sekä määritelmä kunnan roolista kehitysvammaisten erityishuollossa. Toimintaohjeeseen kirjattiin ne palvelut, joista tällä hetkellä oli mahdollista tehdä yhtenäinen soveltamisohje. Lisäksi alatyöryhmän tehtäväksi annettiin asiakasmaksujen yhdentämisen suunnittelu. Alatyöryhmään nimettiin:

Sirkku Paajanen, Järvenpää (pj)
Virpi Laiho (3/2008-6/2008), Sanna Naskila (9/2008 ->), Hyvinkää
Marjatta Berg (5/2008-10/2008), Hanna-Riikka Pöppönen (1/2009 ->), Kerava
Soile Valve, Mäntsälä
Tuula Palonen (3/2008-6/2008), Jaana Kortesniemi (9/2008 ->), Nurmijärvi
Päivi Riikonen, Tuusula
Marjo Hattunen, kehittämishanke
Satu Tanttu, kehittämishanke

Kehitysvammahuollon alatyöryhmä kokoontui ensimmäisen kerran maaliskuussa 2008. Ennen tapaamista hanketyöntekijät haastattelivat kunkin kunnan palvelu-/sosiaaliohjaajat ja selvittivät kuntien käytännöt järjestää palveluja. Haastatteluista tehtiin yhteenveto alatyöryhmän ensimmäiseen tapaamiseen (liite 2). Toimintaohjetta työstettiin alatyöryhmässä ja sen edistymisestä tiedotettiin projektiryhmälle. Ohjausryhmän kokouksissa ohje oli käsittelyssä neljästi.

Alueen kunnissa oli hyvin erilaisia käytäntöjä erityishuolto-ohjelmien laatimisessa. Kunnissa tehtiin myös yksittäisiä hallintopäätöksiä kehitysvammalain nojalla, vaikka kehitysvammaisten erityishuoltona myönnetyt palvelut tulisi olla kirjattuna erityishuolto-ohjelmaan. Joistakin erityishuollon palveluista oli vakiintunut käsitys niiden harkinnanvaraisuudesta. Kehitysvammalaki ei kuitenkaan tunne määrärahasidonnaisia palveluja vammaispalvelulain tapaan. Myöskään erityishuoltona myönnettyihin palveluihin liittyviä matkoja ei ollut korvattu asiakkaille lain edellyttämällä tavalla.

Asioita työstettiin alatyöryhmässä ja projektiryhmän kautta asioita vietiin ohjausryhmälle linjattavaksi. Työn edetessä havaittiin, että vastaavia ohjeistuksia ei löytynyt muualta Suomesta ja valtakunnallisestikin lain soveltamisen ohjeistus koettiin puutteelliseksi. Ohjausryhmässä linjattiin, että toimintaohjeeseen tulee linjata lain mukainen käytäntö. Ohjausryhmän päätettäväksi vietiin myös tukihenkilöpalkkioiden yhdistäminen, mutta ohjausryhmän päätöksellä pidättäydyttiin nykyisessä käytännössä, eli palkkiot vaihtelevat kunnittain.

Kehitysvammaisten lasten kuntouttavan päivähoidon osalta alatyöryhmä kokoontui KUUMA-varhaiserityiskasvatuksen työryhmän kanssa, koska myös heillä oli yhtenä tavoitteena kuvata kehitysvammaisten lasten kuntouttavan päivähoidon prosessi. Joissain kunnissa erityishuoltona myönnettävä kuntouttava päivähoito oli kunnan ohjeella rajattu tiettyyn tuntimäärään. Asiaa selvitettäessä kävi kuitenkin ilmi, ettei yleistä rajausta voi tehdä, vaan päätöksien tulee aina perustua yksilölliseen harkintaan kehitysvammaisen lapsen kuntoutuksen tarpeesta. Koska resurssit kunnissa olivat hyvin erilaiset, hankkeen alatyöryhmä päätyi esitykseen, joka oli mahdollista toteuttaa jokaisessa kunnassa eri toimijoista riippumatta.

Alatyöryhmän toimesta alueelle tehtiin yhtenäiset lomakkeet ilmoituksesta erityishuollon tarpeesta, erityshuoltona korvattavien matkojen matkalaskusta ja ajopäiväkirjasta. Erityishuolto-ohjelmaan liittyviä käytäntöjä pohdittiin alatyöryhmätyöskentelyn lisäksi työseminaareissa.

Alueen kehitysvammaisten tukiyhdistyksiltä tuli yhteydenotto, jossa toivottiin, että heillä olisi mahdollisuus kommentoida ohjetta ennen sen viemistä kuntien lautakuntiin. Tukiyhdistyksille järjestettiin tilaisuus maaliskuussa 2009 ja tilaisuudesta tiedotettiin tukiyhdistyksien puheenjohtajille. Määräaikaan mennessä ei tullut yhtään ilmoittautunutta tilaisuuteen, joten tilaisuus peruttiin. Toimintaohje toimitettiin kesällä 2009 sosiaaliasiamiehelle kommentoitavaksi ja tämän jälkeen alueen vammaisneuvostoille lausuttavaksi. Vammaisneuvostoista vain Järvenpään vammaisneuvosto esitti toimintaohjeeseen lisättävän joitakin resursseihin liittyviä toiveita, mutta niiden ei katsottu kuuluvan seudulliseen toimintaohjeeseen.

Kehitysvammahuollon toimintaohjeen valmistelu aloitettiin lähtökohdista, joissa kaikissa kunnissa oli toisistaan poikkeavat vakiintuneet käytännöt esim. erityishuolto-ohjelmien laatimisessa, erityishuoltona myönnettävien matkojen korvaamisessa ja kehitysvammaisille lapsille tarkoitetun kuntouttavan päivähoidon järjestämisessä. Alueen kunnissa ei oltu selvillä siitä, miten laki velvoittaa kuntia toimimaan, koska valtakunnallisia ohjeistuksia erityishuoltolain soveltamisesta ei ollut saatavilla.

Prosessi eteni hitaasti ja vaati paljon keskustelua erilaisista toimintatavoista. Lokakuussa 2008 ohjausryhmä linjasi toimintaohjeeseen kirjattavan lain mukaisen käytännön ja että ohje viedään kuntien lautakuntiin. Hanketyöntekijöille jäi tästä linjauksesta käsitys, että kaikki kunnat sitoutuivat yhteiseen päätökseen ja pyrkimyksenä olisi omien käytäntöjen muuttaminen ohjeistuksen mukaisesti. Syyskuussa 2009 viimeisessä alatyöryhmän kokouksessa toimintaohjeessa linjattuihin käytäntöihin palattiin. Hanketyöntekijöitä hämmästytti, etteivät asiat olleetkaan edenneet ohjeistuksen suuntaisesti ja kunnissa mietittiin viedäänkö ohjetta lautakuntaan lainkaan. Keskustelua ohjeen sisällöstä oli joissakin kunnissa ollut työntekijöiden ja esimiesten välillä vähän, tai ei lainkaan. Hanketyöntekijöistä vaikutti siltä, että hankkeen aikana olisi pitänyt miettiä enemmän sitä, miten asia viedään kunnan käytäntöön ja palata asiaan useammin. Joissakin kunnissa asiat olivat edenneet esimerkillisesti. Toki asioiden etenemättömyydelle on luonnollisia selityksiä, kuten esim. henkilöstövaihdoksia ja puutteita kunnan resursseissa.

Viimeisessä alatyöryhmän kokouksessa käytiin keskustelua toimintaohjeeseen kirjatuista asioista, jotka muuttaisivat joidenkin kuntien käytäntöjä. Alatyöryhmässä heräsi uudelleen keskustelu ohjeen viemisestä lautakuntaan, koska muutoksia ei ollut kunnissa vielä toteutettu, eikä toiminta näin ollen ollut toimintaohjeen mukaista. Lokakuussa 2009 hankkeen ohjausryhmä päätti toimintaohjeen viemisestä lautakuntiin alkuvuodesta 2010. Toimintaohjeesta käännätettiin myös selkokielinen versio liitettäväksi kuntien verkkosivuille.

4.1.2.2 Tora alatyöryhmä

Hankkeessa selvitettiin yksityiskohtaisemmat tiedot kuntien työ- ja toimintakeskusten ateriamaksu- ja työosuusrahakäytännöistä sähköpostikyselyllä toukokuussa 2008. Ensimmäisessä tapaamisessaan 19.8.2008 päivä- ja työtoiminnan vastuuhenkilöt halusivat antaa työryhmälleen lyhyemmän ja ytimekkäämmän nimen ja päätyi nimeen Tora. Tora on lyhennys sanoista työosuusraha ja ateriat. Työryhmän nimi ei kuvannut työryhmän ilmapiiriä tai asennetta, yhteistyö oli alkuhetkistä asti sujuvaa. Toran jäsenet olivat:

Arja Kaukoranta, Hyvinkää
Helinä Hakulinen, Järvenpää
Hannu Minkkinen, Kerava
Kirsikka Helenius-Pekki, Mäntsälä
Päivi Lehikoinen, Nurmijärvi
Päivi Jauhiainen, Tuusula
Eeva Kallio, ETEVA
Marjo Hattunen, Vammaispalvelujen kehittämishanke

Kyselyssä selvisi, että Järvenpää, Mäntsälä ja Tuusula olivat linjanneet kehitysvammahuollon päivä- ja työtoiminnan sekä avotyön ateriat maksuttomiksi. Tuusulassa avotyön osalta maksuttomuus ei systemaattisesti toteutunut, silloin kun avotyötä tekevä työskenteli kaukana ruokailumahdollisuudesta. Hyvinkäälläkään asiakkaille ei aiheutunut aterioinnista kustannuksia päivä- ja työtoiminnassa tai avotyössä. Hyvinkään käytännön mukaan aterioista maksettiin, mutta työosuusraha oli linjattu vähintään yhtä suureksi kuin ateriamaksu, ateriahintojen noustessa myös työosuusrahaa nostettiin samalle tasolle.

Nurmijärvellä kehitysvammahuollon päivä- ja työtoiminnan asiakkaat maksoivat aterioistaan. Osalla avotyötä tekevistä aterian hinta laskettiin luontaisetuna työosuusrahaan. Keravan työkeskuksen asiakkaat maksoivat myös ateriansa itse. Avotyössä keravalaiset olivat saaneet työnantajan tarjoaman aterian (ks. liite 3).

Erilaiset ateriamaksu- ja työosuusrahakäytännöt aiheuttivat selkeästi kehitysvammaisten keskinäistä eriarvoisuutta. Toran jäsenet toivat esiin vahvasti sen, että ateriamaksuja ja työosuusrahoja tarkasteltaessa oli otettava huomioon myös ostopalveluina toteutettujen palveluiden käytännöt. Hankekunnat ostivat päivä- ja työtoiminnan palveluja ETEVA:lta ja pienemmiltä yksityisiltä toimijoilta. Mikäli kehitysvammainen oli ETEVA:n palveluissa, kuuluivat hänen päivittäin saamansa yksi lämmin ateria ja väliateria palvelutuotteen hintaan, lukuun ottamatta kuntouttavaa työtoimintaa ja työhön valmennusta. Näiden kuntien ja palveluntuottajien vaihtelevien linjausten vuoksi kuntiin oli syntynyt tilanne, jossa kehitysvammaiset eivät olleet tasavertaisessa asemassa keskenään. Eriarvoisuutta oli suhteessa naapurikunnassa asuvaan kehitysvammaiseen tai jopa oman kunnan sisällä, riippuen siitä oliko kehitysvammainen kuntalainen ETEVA:n, yksityisen palveluntuottajan vai kunnan omassa palveluyksikössä.

Työosuusrahakäytäntöihin oli jokaiseen kuntaan muodostunut oma käytäntönsä. Torassa käydyissä keskusteluissa syntyi yhteinen käsitys siitä, että vuosien varrella kuntiin oli muodostunut kaksi erilaista päälinjausta. Hyvinkäällä, Keravalla ja Nurmijärvellä asiakkaan saaman työosuusrahan suuruus määräytyi työtehtävien vaativuuden ja asiakkaan työpanoksen mukaan. Näin ollen työosuusrahan suuruus oli välillisesti sidoksissa asiakkaan yksilölliseen toimintakykyyn ja tehtävistä suoriutumiseen.

Järvenpäässä, Mäntsälässä ja Tuusulassa työosuusrahan maksaminen perustui pääosin osallistumisesta maksamiseen. Taustalla oli ajatus siitä, että kaikki asiakkaat ovat tasavertaisia keskenään riippumatta toiminta- ja työkykyyn liittyvistä yksilöllisistä rajoitteista. Päivä- ja työtoiminta nähtiin osana sosiaalipalvelua. Työtoimintaan kuuluvassa avotyössä kaikkien kuntien linjauksissa korostuu työsuoritukseen perustuva työosuusrahan maksaminen. Toran keskustelujen kautta nousi esille myös se, että päivä- ja työtoimintaan liittyviä käsitteitä ei ole selkeästi määritelty. Käsitteiden epäselvyys aiheuttaa sekaannuksia niin työntekijöiden, asiakkaiden kuin omaistenkin keskuudessa. Avotyötä pidetään usein "oikeana" työnä, vaikka kyse onkin työtoiminnasta, joka toteutetaan toimipisteen ulkopuolella ja siitä maksetaan työosuusrahaa. Tuettu työ sen sijaan perustuu työnantajan ja työntekijän väliseen työsopimukseen ja siitä maksetaan palkkaa. Tuetun työsuhteen syntymistä ja hoitamista voidaan tukea kunnan sosiaalipalveluna esim. tuetun työn ohjaajan toimesta.

Ensimmäisessä tapaamisessaan päivä- ja työtoiminnan vastuuhenkilöt olivat yhtä mieltä siitä, että ateriamaksukäytännöt olisi yhdenmukaistettava siten, että maksuttomuus toteutuisi kaikissa kunnissa. Kehitysvammaisten yhdenvertaisen kohtelun lisäksi, aterioiden maksuttomuus tukisi joidenkin asiakasryhmien kohdalla terveyden edistämistä ja elämänhallinnan taitojen opettelua. Aterioiden maksuttomuuden toteuttamistavasta ei tapaamisessa löytynyt yhteistä näkemystä, Järvenpää, Mäntsälä, Tuusula ja Hyvinkää toteuttivat maksuttomuutta kukin omalla tyylillään. Tora ehdotti, että kukin kunta ratkaisisi toteuttamistavan omaan toimintayksikköönsä sopivimmalla tavalla. Kuntien pohdittavaksi jäisi kytketäänkö ateriamaksu työosuusrahaan vai ei. Keskeisenä periaatteena olisi kuitenkin se, että päivä- ja työtoiminnassa käymisestä ei saisi aiheutua asiakkaalle kustannuksia.

Työosuusrahakäytäntöjen yhdenmukaistaminen vaatisi enemmän yhteistyötä ja vastuuhenkilöt ehdottivat, että he jatkavat työosuusrahoihin liittyvää osuutta eteenpäin. Tora päätti kutsua työryhmäänsä myös ETEVA:n edustajan, sillä asian tarkastelussa on otettava huomioon myös ETEVA:n linjaukset.

Projektiryhmä käsitteli asiaa syyskuun kokouksessaan. Projektiryhmä kannatti päivä- ja työtoiminnan vastuuhenkilöiden ehdotusta. Lisäksi kunnissa tulisi huomioida, että ostettaessa päivä- ja työtoiminnan palveluja yksityisiltä palveluntuottajilta tulee palvelun hintaan sisällyttää asiakkaalle maksuton ateria. Asia vietiin ohjausryhmälle päätettäväksi lokakuussa 2008. Ohjausryhmän mielestä kunnissa ei voitu päättää aterioiden maksuttomuudesta ilman, että pohdittaisiin aterioiden suhdetta työosuusrahakäytäntöihin ja asia siirrettiin takaisin Toralle. Ohjausryhmän päätöksellä Tora jatkoi työtään valmistellen ehdotusta, jossa otetaan kantaa sekä aterioiden maksuttomuuteen että työosuusrahan maksamisperusteisiin ja näiden väliseen kytkökseen.

Toran jatkotyöskentelyssä keskusteltiin aiempaa periaatteellisemmista kysymyksistä pyrkimyksenä löytää yhteistä arvopohjaa ja yhteisiä käsitteitä. Keskusteluissa pohdittiin päivä- ja työtoiminnan sisältöjä ja eroavaisuuksia, onko työtoiminnassakin kyse sosiaalipalvelusta vai työstä ja missä määrin työelämän käsitteet ja käytännöt kuuluvat siihen. Työryhmä löysi nopeasti ne keskeiset asiat, joista voitiin olla yhtä mieltä. Tarkennettu ja laajempi ehdotus aterioiden maksuttomuudesta ja yhtenäisistä työosuusrahakäytännöistä esitettiin ohjausryhmälle helmikuussa 2009. Lisäksi vastuuhenkilöt olivat laskeneet käytäntöjen muuttamisen kustannusvaikutukset esimiehilleen päätök-

sentekoa varten. Ohjausryhmä totesi, että kuntien taloustilanteen heikennettyä ei ollut edellytyksiä saada lisättyä ei- lakisääteisiä etuuksia. Tehdyn ehdotuksen eteenpäin vieminen jätettiin harkittavaksi kuntakohtaisesti.

Osa kunnista käsitteli asian lautakuntatasolla, osassa kunnista asia päätettiin jättää kunnan entisen käytännön mukaiseksi virkamiespäätöksellä. Niissä kunnissa, joissa maksuttomuus oli jo toteutettu, ei luonnollisestikaan koettu suurta tarvetta käytäntöjen muuttamiseen. Yhdessäkään kunnassa ei uutta yhteistä linjausta otettu käyttöön vaan toimintatavat jäivät ennalleen. Yhteisen linjauksen kehittäminen osui ajankohtaan, jossa yleistä keskustelua leimasivat lamapuheet ja kuntien heikkenevä talous oli tiedostettu. Toisaalta kehitysvammaisten keskinäisen yhdenvertaisuuden sijaan korostettiin myös normaaliuden periaatetta, jonka mukaan kaikki maksavat ruuastaan. Näin ajatellen kyse on myös yhdenvertaisuusajattelusta, mutta tällöin näkökulmana on kehitysvammaisten yhdenvertaisuus suhteessa muihin kuntalaisiin.

Tora kokoontui vielä kesäkuussa 2009 pohtimaan, oliko seudullisen yhteistyön tekemiselle edelleen tarvetta. Työryhmähän oli jo täyttänyt sille annetun toimeksiantonsa tehdessään ehdotuksen ohjausryhmälle käytäntöjen yhtenäistämisestä, vaikka ohjausryhmä päättikin ehdotuksen vastaisesti. Työryhmän jäsenet olivat kokeneet yhteistyön merkitykselliseksi ja päättivät jatkaa yhteistyötä sisällöllisen kehittämisen ja osaamisen jakamisen merkeissä. Tora haluttiin osaksi tulevaa kehittämistyön rakennetta ja yhteistyön suunnitelmallisuutta pidettiin tärkeänä. Tora teki syyskuussa 2009 oman toimintasuunnitelmansa yhteistyön jatkamiseksi.

Tavoite:

- Vammaisten henkilöiden palvelujen alueellisen tasa-arvon edistäminen.

Tulokset:

- Alueella on seutukunnallinen vammaispalvelulain soveltamisohje, joka on myös päivitetty vastamaan uudistettua vammaispalvelulakia.
- Kehitysvammahuoltoon on tehty seutukunnallinen toimintaohje, johon on kirjattu lain mukainen käytäntö.
- Kolme hankealueen kuntaa on jo hankkeen aikana muuttanut työkäytäntöjään eritysihuolo-ohjelman osalta vastaamaan toimintaohjeen käytäntöjä.
- Selvitys työosuusrahojen määräytymisperusteista ja ateriamaksuista on tehty sekä esitys niiden yhdenmukaistamisesta.

Saavuttamatta:

- Kaikki kunnat eivät ole saaneet prosessia käynnistymään kehitysvammahuollon käytäntöjen muuttamiseksi toimintaohjeen mukaiseksi.
- Ateriamaksu- ja työosuusrahakäytännöt ovat edelleen kuntakohtaisia, eriarvoisuus asiakkaiden keskuudessa jatkuu.

4.2 Alueella on saatavilla riittävät vammaispalvelulain mukaiset palvelut, joihin asiakkaalla on subjektiivinen oikeus

Vammaispalvelulakiin kirjatut palvelut, joihin asiakkailla on subjektiivinen oikeus, ovat kuljetuspalvelu, tulkkipalvelu, asunnonmuutostyö, palveluasuminen ja vaikeavammaisten päivätoiminta. Koska hankkeen toiminta-aika ja resurssit olivat rajalliset, ei kaikkien vammaispalvelujen alueellinen kehittäminen ollut mahdollista. Kuljetuspalvelu päädyttiin rajaamaan pois. Kuljetuspalveluun liittyen alueella olisi paljon kehittämistarpeita, mutta palvelu on kokonaisuutena jo yksistään niin laaja, että se olisi vaatinut merkittävän osan hankkeen resursseista. Toisaalta taas, alueella oli hank-

keen alkaessa meneillään valtakunnallinen matkapalvelukeskus-uudistus, jonka tarkoituksena oli yhtenäistää mm. vaikeavammaisten kuljetuspalveluja.

Toinen subjektiivisten oikeuksien piiriin kuuluva palvelu, joka rajattiin hankkeen toimenpiteiden ulkopuolelle, oli vaikeavammaisten tulkkipalvelu. Tulkkipalveluun liittyen on alueella ollut merkittäviä kehittämishankkeita, mm. Uudenmaan erityispalvelut –kuntayhtymän Tulkkipalvelujen Uudenmaan Hankintapiirin perustaminen. Hankkeen alkaessa oli myös tiedossa, että tulkkipalvelua ollaan siirtämässä kunnilta valtiolle, joten palvelun kehittämistä kunnallisesti ei muutostilanteessa nähty järkeväksi.

Tämän osatavoitteen alle määriteltiin seuraavat toimenpiteet:

1. Kootaan olemassa oleva tieto vammaispalvelulain mukaisesta palveluasumisen nykytilasta ja tehdään seudullinen kehittämissuunnitelma.
2. Selvitetään vammaispalvelulain mukaisten asunnonmuutostöiden toteuttamistavat ja teknisen tuen tarve.
3. Esitetään tarvittaessa järjestettäväksi asunnonmuutostöiden tekninen tuki joko kuntien sisäisenä palveluna tai ostopalveluna.
4. Selvitetään vammaispalvelulain mukaisen päivätoiminnan tarve. Suunnitellaan toimenpiteet tarvekartoituksen jälkeen.

Lakiuudistuksen myötä myös henkilökohtainen apu tuli subjektiiviseksi oikeudeksi syyskuussa 2009. Henkilökohtaisen avustajajärjestelmän kehittäminen oli kuitenkin jo kirjattu hankkeen yhdeksi osatavoitteeksi, eikä tavoitetta muutettu koskemaan myös muita henkilökohtaisen avun järjestämistapoja. Henkilökohtainen avustajajärjestelmä nähtiin parhaiten asiakkaan itsemääräämisoikeutta tukevaksi ja kunnan kannalta kustannustehokkaammaksi tavaksi järjestää palvelua.

4.2.1 Vaikeavammaisten päivätoiminta

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista on sisältänyt vuoden 2007 alusta säädöksen vaikeavammaisille suunnatun päivätoiminnan järjestämisestä. Päivätoiminta on itsenäisessä elämässä selviytymistä tukevaa toimintaa, jonka tarkoituksena on edistää sosiaalista vuorovaikutusta. Päivätoiminta voi sisältää esimerkiksi ruuanlaittoa, liikuntaa, keskustelua, retkeilyä, luovaa toimintaa sekä sosiaalisten taitojen harjaannuttamista. Toiminta on asiakkaalle maksutonta, mahdolliset matkakulut ja aterian kustannukset ovat asiakkaan vastuulla. Päivätoiminta-matkoilla asiakkaalla on mahdollisuus käyttää kuljetuspalvelun vapaa-ajan- ja asiointimatkoja, mikäli asiakkaalla on myönteinen kuljetuspalvelupäätös.

Hankkeen alkaessa hankekunnista vain Hyvinkäällä oli systemaattisesti pyritty järjestämään päivätoimintaan asiakkaiden tarpeiden mukaisesti. Myös Mäntsälässä oli tehty kartoitus päivätoiminnan tarpeesta, mutta toimenpiteitä toiminnan käynnistämiseksi ei ennen hankkeen alkua oltu suunniteltu. Muissa kunnissa päivätoimintaa hakeneita asiakkaita oli ollut vähän, eikä todellinen tarve ollut tiedossa. Koska päivätoiminta oli tullut vammaispalvelulakiin vuoden 2007 alusta, oli palvelu vielä suurelle osalle asiakkaistakin tuntematon. Päivätoimintaa hakeneille toimintaa oli ostettu yksittäisillä maksusitoumuksilla eri palveluntuottajilta. Hankealueella ei varsinaista vaikeavammaisille suunnattua päivätoimintaa ollut Hyvinkäätä lukuun ottamatta, vaan asiakkaiden oli täytynyt kulkea pitkiäkin matkoja päivätoimintaan päästäkseen. Kuitenkaan koko pääkaupunkiseudulla ei ollut järjestetty riittävästi päivätoimintaa kattamaan palvelutarvetta.

Vammaispalvelujen alatyöryhmä aloitti työskentelynsä vuoden 2008 alussa. Työryhmään nimettiin:

Lea Sillanpää, Hyvinkää
Mirja Nevalainen, Järvenpää
Anne Valtonen, Kerava
Anita Myllymäki, Mäntsälä
Hilkka Suominen, Nurmijärvi
Satu Lindblad, Tuusula
Satu Tanttu, kehittämishanke

Työryhmässä kartoitettiin nykyinen käytäntö päivätoiminnan järjestämisestä ja laadittiin kriteerit päivätoimintaan oikeutetuille asiakkaille. Päivätoiminta suunnattiin lain mukaisesti subjektiivisena oikeutena alle 65-vuotialle. Palvelutarpeen selvittämiseksi päädyttiin tekemään asiakaskysely palveluun oikeutetuille asiakkaille. Kysely postitettiin alueen 183 vaikeavammaiselle asiakkaalle. Kyselyyn vastasi 95 asiakasta ja heistä oli 66 asiakasta kiinnostuneita osallistumaan päivätoimintaan. Lisäksi Mäntsälässä aiemmin tehdyssä kyselyssä oli 4 asiakasta ilmaissut kiinnostuksensa osallistua päivätoimintaan (ks. taulukko 1).

Taulukko 1 Päivätoiminta kyselyyn vastanneet henkilöt

Kunta:	Postitettu	Palautunut	Kiinnostunut	Ei kiinnostunut	Osallistuu jo	Vastausprosentti
Hyvinkää	27	13	**10**	-	3	44
Järvenpää	50	20	**13**	7	-	40
Kerava	31	17	**13**	4	-	55
Mäntsälä	5	-	**-**	-	-	0
Nurmijärvi	15	9	**5**	4	-	60
Pornainen	3	3	**2**	1	-	100
Tuusula	52	33	**23**	6	4	63
yhteensä	183	95	**66**	22	7	52

Alatyöryhmä kävi tutustumassa neljään päivätoimintaa järjestävään yksikköön. Asiakaskyselyn ja tutustumiskäyntien perusteella alatyöryhmä teki ehdotuksen päivätoiminnan järjestämisestä Keski-Uudellamaalla.

Alatyöryhmä ehdotti, että päivätoimintapäivän pituus voisi olla n. 5 tuntia, sisältäen mahdollisuuden maksulliseen ruokailuun. Asiakkaita voisi olla 10/ryhmä ja ryhmää vetämään tarvittaisiin kaksi ohjaajaa (esim. toimintaterapeutti, sosionomi) ja yksi avustava henkilö. Jos henkilöllä on hyvin vaikea vamma (esim. tetraplegia, ms, aivovamma) tai hän on jatkuvan avun, valvonnan tai ohjauksen tarpeessa, hänellä tulisi olla oma avustaja mukana. Pienempi päivätoimintaryhmä on haavoittuva sairauksien, kuntoutusjaksojen yms. vuoksi. Haastavasti käyttäytyviä tai runsaasti autettavia asiakkaita ei voisi olla ryhmässä useita samanaikaisesti.

Päivätoiminnan matkat olisivat vapaa-ajanmatkoja ja asiakkailla olisi mahdollisuus tarvittaessa anoa lisämatkoja mahdollistaakseen päivätoimintaan osallistumisen. Asiakas maksaisi omavastuun matkastaan, omavastuu olisi kuntakohtainen. Matkojen yhdistely voisi joltain osin olla järkevää. Alatyöryhmän mielestä päivätoimintaan osallistuminen esim. yhtenä päivänä viikossa ei saisi vaikuttaa jo myönnettyjen henkilökohtaisen avustajan työtuntien lukumäärään.

Ohjausryhmässä käsiteltiin alatyöryhmän ehdotus päivätoiminnan järjestämisestä. Ohjausryhmä linjasi, että toiminta alkaisi mahdollisesti vuoden 2010 alusta. Järvenpään kaupunki ilmoitti alusta-

vasti olevansa kiinnostunut tuottamaan päivätoimintaa seutukunnallisesti. Kesäkuussa 2008 Järvenpäästä kuitenkin ilmoitettiin, ettei resursseja toiminnan aloittamiseen ja kehittämiseen ole. Tuusulasta esitettiin toive, että päivätoiminta tulisi saada alkamaan seudullisena toimintana mahdollisimman nopeasti ja Tuusulassa selvitettiin mahdollisuuksia ottaa vetovastuu päivätoiminnan kilpailuttamisesta. Resursseja kilpailutuksen käynnistämiseen ei kuitenkaan löytynyt ja hankkeen ohjausryhmä päätti esittää KUUMA suppealle neuvottelukunnalle päivätoiminnan kilpailuttamista seutukunnallisesti. Esitys käsiteltiin marraskuussa 2008 ja asia palautui Sopalle kilpailutuksen valmistelua varten. Sopa päätti nimetä työryhmän vastaamaan kilpailutusasiakirjojen laatimisesta. Työryhmä kutsuttiin hankkeen toimesta kokoon maaliskuussa 2009. Työryhmä valmisteli kilpailutukseen tarvittavat asiakirjat Järvenpään hallintopäällikkö Esa Lindellin johdolla. Asiakirjat ovat valmiina ja kilpailutusprosessin vastuista on sovittu. Tuusula ja Mäntsälä hyväksyttävät kilpailutukseen ryhtymisen lautakunnassaan. Hankkeen päättyessä kilpailutusprosessi on vielä kesken.

4.2.2 Palveluasuminen

Vaikeavammaisten asumisen nykytilan kartoitus päädyttiin aloittamaan syksyllä 2008. Projektiryhmän kokouksessa laadittiin suunnitelma tietojen keräämisestä. Hankkeessa laadittiin kyselylomake, jonka sosiaalityöntekijät täyttivät jokaisesta palveluasumispäätöksen saaneesta asiakkaasta. Hankealueen kunnissa palveluasumispäätös oli 120 henkilöllä. Eniten palveluasumispäätöksiä oli väestömäärään suhteutettuna Järvenpäässä ja vähiten Nurmijärvellä. Alueella oli vuosina 2006 ja 2007 palveluasumisen piiriin tullut kunnittain varsin vaihteleva määrä asiakkaita. Keskiarvo palveluasumisen piiriin tulevista uusista asiakkaista oli noin kolme asiakasta vuodessa / kunta. Alueella oli kielteisen päätöksen vammaispalvelulain nojalla järjestettävään palveluasumiseen vuosina 2006 - 2008 saanut 18 henkilöä. Näiden henkilöiden kohdalla oli katsottu, ettei avuntarve ollut riittävän suuri täyttämään palveluasumisen kriteerejä.

Palveluasuminen oli järjestetty 46 asiakkaalle yksityisasuntoon ja 74 (62%) palveluasumispäätöstä oli palvelua tuottavaan asumisyksikköön. Tuusula oli kunnista ainoa, jossa oli palveluasumispäätöksiä enemmän yksityisasuntoon kuin asumisyksikköön. Kaikista palveluasumispäätöksen saaneista asiakkaista apua tarvitsi myös öisin 76 asiakasta (64%). Yksityisasunnossa yöllisen avun antoi useimmin omaishoitaja (50%) tai kotihoito (35%). Asumisyksiköissä henkilökunta avusti asiakkaita myös öisin. Yöllistä apua tarvittiin usein 1-2 kertaa yössä, vain kahdella oli maininta runsaammasta avuntarpeesta.

Yksityisasuntoon tuotettu palveluasuminen ei joidenkin kuntien puutteellisista peruspalveluista johtuen ollut edes mahdollista, mikäli yksin asuva asiakas tarvitsi apua myös öisin. Kunnissa, joissa ei ole yöllä kotihoitoa, on omaishoitajalla tärkeä rooli palveluasumisen mahdollistajana yksityisasuntoon. Kuitenkin vaikeavammaisista suurin osa elää yksin ja tarvitsee apua myös öisin. Tällaisten henkilöiden osalta palveluasumisen toteutuminen yksityisasuntoon omassa kotikunnassa ilman yöapua ei ole todellinen vaihtoehto. Tämä asettaa kiistatta yksin asuvat vaikeavammaiset henkilöt eriarvoiseen asemaan muiden kuntalaisten kanssa.

Yleisin tukipalvelu oli kotihoito, 29 asiakkaalla. Kotihoidon tuntimäärät vaihtelivat suuresti 2 tunnista yli 60 tuntiin kuukaudessa. Hyvinkäällä, Järvenpäässä ja Tuusulassa asiakkaat saivat myös öisin apua kotihoidolta. Turvapuhelin oli 23 asiakkaalla. 68% asiakkaista, joilla ei ollut omaishoitajaa, oli käytössään turvapuhelin, kun taas omaishoitajan kanssa asuvista vain 30% oli turvapuhelin. Siivouspalvelua oli myönnetty 7 asiakkaalle ja päivätoiminnassa kävi 10 asiakasta, joista hyvinkääläisiä oli 7.

Asumispalveluyksiköissä asuville oli muita palveluja myönnetty vähän (ks. taulukko 2). Henkilökohtainen avustaja oli vain 15% ja päivätoimintaa oli myönnetty 10 asiakkaalle, joista kuusi oli hyvinkääläisiä. Samalla asiakkaalle voi olla myönnetty sekä avustaja että päivätoiminta. Asumisyksiköissä asuvista 71% ei ollut palveluasumisen lisäksi muita kyselyssä kysyttyjä palveluja.

Taulukko 2 Asumisyksikön ulkopuoliset palvelut

Kunta	henkkari	saattaja	päivätoiminta	avustajapalvelu	tukihenkilö	ei muita palveluja
Hyvinkää (15)	4	2	6	-	-	7
Järvenpää (22)	2	-	-	-	-	20
Kerava (9)	1	-	1	-	-	8
Mäntsälä (9)	3	-	1	-	-	6
Nurmijärvi (7)	-	2	2	-	-	3
Tuusula (10)	1	-	-	1	1	7
Yhteensä (72)	**11 (15%)**	**4 (6%)**	**10 (14%)**	**1 (1%)**	**1 (1%)**	**51 (71%)**

Alueella oli käynnissä / käynnistymässä useita rakennusprojekteja, joissa kohderyhmänä olivat myös vaikeavammaiset henkilöt. Kun tarkasteltiin vammaispalvelun sosiaalityöntekijöiden arvioita seuraavan viiden vuoden säteellä palveluasumisen piiriin tulevista henkilöistä, ei tulevat rakennusprojektitkaan tuo helpotusta palvelutarpeeseen.

Asumisyksiköissä asuvia henkilöitä asui varsin laajasti koko Etelä-Suomen alueella, mutta myös kauempana kuten Kajaanissa, Vaasassa, Lahdessa ja Kuusankoskella. Toisella paikkakunnalla asuminen voi olla asiakkaan toive, mutta osa asiakkaista oli ilmaissut halunsa muuttaa takaisin omalle kotipaikkakunnalle. Nuoria asiakkaita asui myös paikoissa, jotka olivat suunnattuja vanhusväestölle.

Mielenterveysongelmaisille henkilöille oli alueella tehty vain yksi palveluasumispäätös vammaispalvelulain nojalla. Mielenterveyden ongelmia voi toki olla asiakkailla, jotka ovat palveluasumisen piirissä, mutta se ei ole ainoana syynä palveluasumisen järjestämiselle. On huomioitava, että mikäli asiakkaat eivät saa tarvitsemiaan palveluja ensisijaisen lain nojalla, voi vammaispalvelulaki tulla sovellettavaksi myös tämän asiakasryhmän kohdalla asumisen vaihtoehtoja mietittäessä.

Yksityisasuntoon tuotettu apu oli 33% edullisempaa kuin asumisyksiköissä asuvien palvelut. Ero johtui osittain siitä, että yksityisasuntoon toteutettu palveluasuminen nojasi jossain määrin omaishoitajiin, joiden palkkio oli suhteessa pieni. Jos apu toteutetaan yksityisasuntoon ilman omaishoitajaa, ei ero kustannuksissa asumisyksikköön verrattuna ole niin suuri. Kustannusten tarkastelusta suurempi painoarvo pitäisi kuitenkin olla asiakkaan elämänlaadussa ja siinä, millaisen palvelukokonaisuuden hän kokee mielekkäänä ja toimivana omista lähtökohdistaan katsottuna.

Kuntayhteistyö palvelujen kehittämiseksi olisi tärkeää pienen asiakasryhmän johdosta. Nyt kehittämissuunnitelmaa ei laadittu, eikä asumispalvelujen osalta ryhdytty kuntayhteistyöhön. Toimiva palvelujärjestelmä tulisi olla jokaisessa kunnassa, joka tarkoittaa palvelujen kehittämistä myös kuntakohtaisesti. Ensisijaisen tärkeää olisi saada jokaiseen alueen kuntaan sellainen palvelujärjestelmä, joka mahdollistaa myös yksinelävien vaikeavammaisten asumisen omassa kotikunnassaan.

Sosiaalityöntekijät tekivät suuren työn kootessaan tiedot oman kuntansa asiakkaista, jotka olivat palveluasumisen piirissä. Selvityksen tuloksista ja jatkotoimenpiteistä keskusteltiin kahdesti projektiryhmässä ja kerran KUUMA Sopa työryhmässä. Minkäänlaisia ajatuksia tiedon yhteisestä hyö-

dyntämisestä ei kuitenkaan syntynyt. Epäselväksi jäi, koettiinko käynnissä olevat ja suunnitellut rakennusprojektit riittäviksi turvaamaan palvelujen tarpeen tulevaisuudessa. Paljon aikaa vievien selvityksien hyödyntäminen tulisi miettiä tarkasti ennen selvityksen tekoa, ettei vähäisiä resursseja kohdenneta tehtäviin, joista ei ole vastaavaa hyötyä. Palveluasumiseen liittyen selvitettiin myös kodin ulkopuolinen apu. Näitä tietoja pystyttiin hyödyntämään henkilökohtaista apua kehitettäessä.

4.2.3 Asunnonmuutostyöt

Hankkeen aikana oli tarkoitus selvittää vammaispalvelulain mukaisten asunnonmuutostöiden toteuttamistavat ja teknisen tuen tarve ja tehdä tarvittaessa ehdotus teknisen tuen järjestämisestä. Asunnonmuutostöiden työstäminen oli hankkeessa kaavailtu alkavaksi alkuvuodesta 2009. Selvisi että, toimintaympäristössä oli tapahtumassa merkittävä muutos, kun tieto lakiuudistuksesta julkaistiin. Hankkeen toivottiin valmistavan kuntia lakiuudistuksen voimaantuloon ja selvittävän sen aiheuttamia muutoksia. Lakiuudistukseen valmistautumista ei voitu kuitenkaan ottaa syksyllä 2007 sovittujen tavoitteiden lisäksi, vaan tavoitteet otettiin uudelleen tarkasteluun vuodenvaihteessa 2008 - 2009. Asunnonmuutostyöt päätettiin jättää pois ja niiden sijaan keskittyä lakiuudistukseen valmistautumiseen. Asunnonmuutostöiden kehittäminen jäi hankkeen aikana perustetulle vammaistyön verkostolle.

Tavoite:

- Alueella on saatavilla riittävät vammaispalvelulain mukaiset palvelut, joihin asiakkaalla on subjektiivinen oikeus.

Tulokset:

- Päivätoiminnan tarve on kartoitettu ja tehty ehdotus päivätoiminnan järjestämisestä seutukunnallisesti.
- Päivätoiminnan kilpailutuksen prosessi on saatu käynnistettyä.
- Vaikeavammaisten asumisen nykytilasta on tehty selvitys.

Saavuttamatta:

- Kuntien yhteistä kehittämissuunnitelmaa vaikeavammaisten asumisen kehittämiseksi ei ole alueella tehty.
- Asunnonmuutostöiden osalta ei hankkeessa tehty kehittämistoimenpiteitä

4.3 Vammaispalvelujen sosiaalityöntekijöiden ja kehitysvammahuollon palvelu- ja sosiaaliohjaajien osaamisen kehittäminen

Tavoite jaettiin alla oleviin toimenpiteisiin:

1. Työntekijöiden osaamista kehitetään koulutuksella, joka tukee yhtenäisten työkäytäntöjen käyttöönottoa.
2. Kuvataan asiakaslähtöiset päätöksentekoprosessit ja sovitaan yhteiset toimintatavat.

Osaamisen kehittymistä pyrittiin hankkeessa tukemaan sekä työntekijöitä kouluttamalla ja lisäämällä tietoa, sekä työstämällä yhdessä valittuja asioita, jotta ne muotoutuisivat osaksi työkäytäntöjä. Koulutukset keskittyivät asiakastyön menetelmiin, eettisiin kysymyksiin, asiakaslähtöisyyteen

ja lakikoulutuksiin. Työseminaarien aiheet nousivat koulutuksissa esiin tulleista asioista, joiden katsottiin olevan työn kannalta keskeisiä kehittämistä vaativia kokonaisuuksia.

4.3.1 Koulutukset

Alueen palvelu- ja sosiaaliohjaajat ja sosiaalityöntekijät pohtivat keskuudessaan, millaisia koulutuskokonaisuuksia hankkeen aikana toivottiin järjestettävän. Palvelu- ja sosiaaliohjaajilta tuli toive lainsäädäntökoulutuksesta, lähinnä siitä näkökulmasta, mikä on kehitysvammalain suhde muihin sosiaalihuollon lakeihin. Myös erityishuolto-ohjelmien laadintaan liittyvää koulutusta toivottiin, johon voitaisiin kutsua myös ETEVA:n edustajat selkiyttämään keskinäistä työnjakoa. Sosiaalityöntekijät toivoivat enemmänkin sosiaalityön käytäntöihin ja eettisiin arvoihin liittyvää koulutusta. Koulutusta toivottiin myös eri sairauksista ja vammaryhmistä ja niiden vaikutuksista asiakkaan toimintakykyyn.

Hankkeessa valmisteltiin koulutussuunnitelma, johon kirjattiin toivotut koulutukset. Maaliskuussa 2008 projektiryhmässä todettiin, että sosiaalityö oli vaarassa kadota vammaispalveluissa arkirutiinien alle ja tämän asian tarkastelu olisi tärkeää. Projektiryhmä esitti, että vastaavanlaisen koulutuksen voisi järjestää myös palvelu- ja sosiaaliohjaajille, aiheena voisi olla palveluohjaus kehitysvammahuollossa. Asiasta keskusteltiin kehitysvammahuollon alatyöryhmässä. Kehitysvammahuollon alatyöryhmä esitti, että sosiaalityön koulutukset olisivat yhteisiä koulutuksia sekä palvelu- ja sosiaaliohjaajille että sosiaalityöntekijöille.

Samanaikaisesti vammaispalvelulakiuudistus oli käynnistynyt ja tuli tieto siitä, että kehitysvammalaki muuttuu toissijaiseksi vammaispalvelulakiin nähden. Todettiin, että lakimuutoksella tulee olemaan vaikutuksia työntekijöiden toimenkuviin ja päätöksentekoprosesseihin kunnissa. Kehitysvammahuollon alatyöryhmän toive yhteisistä koulutuksista nähtiin myös lakiuudistuksen vuoksi erittäin tärkeänä. Kesäkuun 2008 projektiryhmässä päätettiin sosiaalityön neljän koulutuspäivän ajankohdat ja suunnitelmat.

Ensimmäisen ja toisen päivän kouluttajana oli sosiaalityön tohtorikoulutettava Maria Tapola-Haapala. Ensimmäisen päivän koulutuksessa käytiin sosiaalityön eettisiä periaatteita lävitse ja pohdittiin periaatteiden näkymistä käytännön sosiaalityössä. Toisessa päivässä käytiin läpi eri sosiaalityön menetelmiä. Kolmannessa päivässä kouluttajina olivat Kynnyksen edustaja, Helena Lehtonen ja sosiaalityön tohtorikoulutettava Maria Tapola-Haapala. Koulutuksen aiheina olivat asiakaslähtöinen päätöksenteko ja dokumentointi.

Sosiaalityönkoulutuksien palautteissa näkyi, että sosiaalityön koulutuksia pidettiin tärkeänä, mutta aihe oli vaikea ja koulutus eteni liian nopeassa tahdissa. Koulutuskokonaisuudet olivat liian laajoja, eikä niihin ehditty syventyä. Keskustelulle ja asioihin pysähtymiselle olisi toivottu enemmän aikaa. Koska aikaa asioiden yhteiseen pohdintaan ei ollut, asiat jäivät pintapuolisiksi, eivätkä ne konkretisoituneet koulutuksiin osallistujille. Kolmannen koulutuspäivän rakenne oli hieman erilainen, koska kouluttajia oli kaksi. Käytännönläheinen lähestymistapa asiakaslähtöisyyteen koettiin hyvänä ja vaikka koulutuksen sisältö olikin osittain entuudestaan tuttua, asian äärelle pysähtyminen koettiin tärkeäksi. Omien näkemyksien tiedostaminen on ensimmäinen askel kohti asiakaslähtöistä työtapaa. Dokumentointiin liittynyt koulutusosio koettiin myös tärkeäksi ja kirjaamisen tärkeys nousi hyvin esiin koulutuksen aikana. Palautteissaan moni osallistuja totesi, että dokumentointikäytäntöjä olisi mietittävä uudelleen.

Sosiaalityön koulutuskokonaisuuksia suunniteltaessa viimeinen neljäs päivä oli tarkoitus olla edelliset koulutuspäivät yhteen kokoava ja aloitus asiakkuusprosessin kuvaamiselle. Kolmen toteutu-

neen koulutuspäivän anti ei kuitenkaan konkretisoitunut sillä tavoin, että tämän tyyppinen työskentely olisi ollut mahdollista. Neljän koulutuspäivä jätettiin toteuttamatta ja sen sijaan päädyttiin järjestämään joulukuun 2008 kuntakierroksella nousseen idean mukaisesti neljä työseminaaripäivää, joissa edelleen työstettäisiin asioita, joiden katsottiin vaativan seudullisia kehittämistoimia (ks 4.3.2 Työseminaarit, s. 22).

Kehitysvammahuollon toimintaohjetta työstettäessä kävi ilmi, että alueelta puuttui yhteinen näkemys erityishuolto-ohjelmien laatimisesta. Osaltaan tähän vaikutti myös se, että osalle asiakkaista erityishuolto-ohjelmat laadittiin erityishuoltopiirin toimesta. Erityishuolto-ohjelmien laatimisessa ei ollut selkeää työn eikä vastuun jakoa. Myös joidenkin palvelujen tarpeen arvioinnissa, kuten asumispalvelut ja tutkimus- ja arviointijaksot, koettiin, että yhteistyö kaipaisi roolien selkiyttämistä. Hanke järjesti yhteistyöpäivän ETEVA:n työntekijöiden kanssa yhdessä Uudenmaan vammaisalan kehittämisyksikkö -hankkeen kanssa. Paikalle kutsuttiin myös läänintarkastaja Kristiina Hehku. Työpäivän aikana asioita saatiin avattua, mutta osin osallistujajoukon suuruudesta johtuen asiat jäivät kesken. Hankkeessa oli tarkoitus järjestää toinenkin yhteinen työpäivä, mutta sen valmisteluun ei ollut riittävästi aikaa.

Hankkeen toimesta järjestettiin kaksi koulutuspäivää, jotka keskittyivät lain soveltamiseen. Kouluttajana oli lakimies Tapio Räty. Jälkimmäisessä koulutuspäivässä keskityttiin lakiuudistuksen aiheuttamiin muutoksiin. Molemmissa koulutuspäivissä alueen työntekijöillä oli mahdollisuus toimittaa Rädylle ennakkokysymyksiä, joihin hän laati kirjalliset vastaukset ja joita käytiin läpi koulutuspäivän aikana. Koko päivän koulutus tuli maksamaan n. 90€/osallistuja, kun vastaavat lakikoulutukset muiden tahojen järjestäminä ovat olleet huomattavasti kalliimpia. Koulutus myös kohdentui alueella heränneisiin kysymyksiin. Palautteet molemmista koulutuksista olivat erittäin positiivisia ja tarve tämän tyyppisille lain soveltamiseen keskittyviin koulutuksiin on ollut ilmeinen. Samanlaisia koulutuksia toivottiin järjestettävän myös tulevaisuudessa.

Hankkeen koulutussuunnitelmaan oli kirjattu koulutuksien järjestäminen eri sairauksista ja vammoista ja niiden aiheuttamista toimintahaitoista. Lainsäädäntöuudistuksen myötä todettiin, että lakiuudistukseen valmistautumiseen tarvitaan aikaa ja asioiden yhteistä pohdintaa, joten osa sairauksiin ja vammoihin liittyvistä koulutuksista jäi toteuttamatta. Selkäydinvammoista ja aivovammoista järjestettiin kuitenkin koulutuspäivä huhtikuussa 2009. Koulutuspäivä oli avoin myös muille kuntatoimijoille vammaispalveluyksiköiden työntekijöiden lisäksi. Koulutuspäivässä keskityttiin toimintakyvyn arviointiin ja kuvaamaan yleisempiä vammojen aiheuttamia ongelmia toimintakyvyssä. Kouluttajina toimivat Invalidiliiton Käpylän kuntoutuskeskuksen johtava toimintaterapeutti Leena Alajoki-Nyholm ja psykologi Rauno Tuikka. Palautteessaan osallistujat kertoivat koulutuksen vastanneen odotuksiaan, mutta osa osallistujista koki, ettei koulutuspäivä tarjonnut juurikaa uutta tietoa. Kouluttajien asiantuntemukseen oltiin kuitenkin tyytyväisiä.

4.3.2 Työseminaarit

Hanketyöntekijät esittelivät suunnittelemansa idean työseminaarien järjestämisestä projektiryhmässä tammikuussa 2009. Työseminaareilla pyrittiin työkäytäntöjen kehittämiseen. Hankkeen aikana järjestetyissä koulutukissa ja toimintaohjeita laadittaessa oli noussut esiin kehittämistarpeita liittyen dokumentointikäytäntöihin, tiedottamiseen, palvelutarpeen arviointiin ja palvelusuunnitelma -prosessiin, erityishuolto-ohjelma -prosessiin sekä lakimuutoksen myötä toimenkuviin ja työnjakoon. Työseminaarien rakenne oli kaikissa samantapainen. Alueen työntekijät jakaantuivat viiteen pienryhmään oman kiinnostuksensa mukaisesti työstämään aihetta. Oli tarkoitus, että pienryhmät pysyisivät samoina koko prosessin ajan, mutta tämä ei täysin toteutunut henkilöiden oltua estyneitä osallistumaan työseminaariin, jolloin liian pieneksi jääneitä ryhmiä yhdistettiin.

Toimenkuvia ja työnjakoa pohtineelle työryhmälle kirjattiin alussa tehtäväksi myös vammaispalvelulain soveltamisohjeen päivityksen kommentointi, mutta sen todettiin laajentavan tehtävää liiaksi. Ryhmien vastuuhenkilöt olivat pääasiassa projektiryhmän jäseniä.

Ensimmäinen työryhmä työsti alueelle yhteistä dokumentointiohjetta, johon kuvattiin kirjaamisen perusteet. Työryhmässä muokattiin Tuusulan ohjeeseen pohjautuen seudullinen dokumentointiohje. Ohje on jaettu alueen kuntiin täydennettäväksi kuntakohtaisilla tiedoilla.

Toisen työryhmän aiheena oli tiedottaminen. Todettiin, että alueella tulisi kiinnittää huomiota tiedon välittämiseen asiakkaille esimerkiksi palveluista, ajankohtaisista asioista ja työntekijöiden saavutettavuudesta. Työryhmä teki alueelle yhteisen tiedottaan uudistuvasta vammaispalvelulaista julkaistavaksi kuntien internet- sivuilla. Tämän lisäksi tavoitteena oli saada kuntien vammaispalvelujen internet- sivujen sisältö yhteneväiseksi ja paremmin asiakaslähtöisyyttä tukevaksi. Tämä työ jäi kuitenkin kesken, koska jo pelkkä ideointi oli iso kokonaisuus. Työseminaarien aikana tehtiin pohja mahdolliselle vammaispalvelujen internet- sivuston etusivulle sekä otsikot muille osioille.

Koska palvelusuunnitelma oli lakiuudistuksen myötä noussut merkittävämpään rooliin asiakkaiden palveluja suunniteltaessa ja niistä päätettäessä, valittiin palvelusuunnitelmaprosessin kuvaaminen kolmannen pienryhmän aiheeksi. Työseminaareissa tuotettiin prosessikaavio palvelusuunnittelun etenemisestä. Kaavioon on kuvattu tarkasti palvelutarpeenarvioinnin ja palvelusuunnitelman laatimisen eri vaiheet, vastuut, menetelmät ja se, mihin tieto tallentuu. Prosessikaavio toimii myös muistilistana asioista, joita tulee muistaa ja ottaa huomioon palvelusuunnittelua tehtäessä.

Erityishuolto-ohjelman laatimiseen liittyviä toimintakäytäntöjä pohdittiin jo kehitysvammahuollon alatyöryhmässä, jossa selvitettiin lain mukainen käytäntö erityishuolto-ohjelman laatimiselle. Toimintaohjeeseen linjatun käytännön pohjalta neljäs pienryhmä työsti prosessia työseminaareissa. Prosessissa kuvattiin erityishuollon tarpeen selvittäminen ja sen pohjalta erityishuolto-ohjelman tai kielteisen päätöksen tekeminen erityishuollon tarpeesta. Samoin kuin palvelusuunnitelmaprosessissa, kaavioon on kuvattu prosessin eteneminen, vastuut, menetelmät ja se, mihin tieto dokumentoituu. Kaavio toimii muistilistana työntekijälle ja uuden työntekijän perehdytysmateriaalina.

Viidennen työryhmän toimeksiantona oli keskittyä lakimuutoksen aiheuttamaan muutokseen toimenkuvissa ja työnjaossa. Työryhmältä toivottiin myös esitystä resursseista, millaisella työntekijäjoukolla lakiuudistus pystyttäisiin toteuttamaan sen hengen mukaisesti. Työskentelyn edetessä alueen työntekijöiltä kysyttiin sähköpostitse heidän näkemyksiään ja toiveitaan työnjaosta ja päätösprosessin etenemisestä. Syksyllä 2009 tehtiin myös pienimuotoinen selvitys siitä, kuinka paljon alueen kunnissa on tehty mm. päätöksiä, palvelusuunnitelmia ja erityishuolto-ohjelmia ja pidetty asiakas- ja muita tapaamisia. Nämä muutettiin työajaksi ja lukujen perusteella tehtiin laskelmia alueelle tarvittavista lisäresursseista.

Vammaispalvelujen työ sisältää myös paljon muuta, jota ei pystytä esittämään aikana kuin pitkällisen työnajanseurannan perusteella. Työ sisältää mm. asiakkaiden, heidän läheistensä ja muiden yhteistyötahojen neuvontaa, ohjausta ja tukemista, kirjaamista, talouden seurantaa, maksusitoumuksien tekemistä ja laskujen käsittelyä, tilastojen laatimista, yksikön muiden työntekijöiden sijaistamista ja oman osaamisen lisäämiseen tähtäävää koulutusta. Myös kuntakohtaisia vaihteluja esiintyy työkuvien muodostumisessa, esim. Nurmijärvellä ei ole vammaispalveluissa toimistosihteeriä, joka lisää työntekijöiden toimistotyön määrää. Vaikka laskelmissa olikin vain osa palvelu-/sosiaaliohjaajien ja sosiaalityöntekijöiden työtehtävistä, oli lisäresurssien tarve ilmeinen. Alla olevaan taulukkoon (taulukko 3) on yhteenlaskettu molempien ammattiryhmien lisäresurssin tarve.

Taulukko 3 Yksiköiden lisäresurssien tarve

	Hy	Jä	Ke	Mä	Nu
Vammaispalvelun lisäresurssin tarve/hlö	3,8	1,5	2,8		1,4
Kehitysvammahuollon lisäresurssin tarve/hlö	0,9	0,7	0,7	0,4	0,3
Yhteensä	**4,7**	**2,2**	**3,5**		**1,7**

Vammaispalvelulaki muuttui 1.9.2009 alkaen ensisijaiseksi kehitysvammalakiin nähden. Käytännössä tämä tarkoittaa, että myös kehitysvammaisten palvelutarpeeseen tulisi ensisijaisesti vastata vammaispalvelulain palveluin. Mikäli kehitysvammainen henkilö kuitenkin tarvitsee erityispalvelua, järjestetään ne hänelle kehitysvammalain nojalla erityishuoltona. Valtiohallinnon taholta on tullut hyvin selviä viestejä siitä, että tämä oli ensimmäinen askel vammaispalvelulakien muutoksessa. Pyrkimyksenä on yksi laki, joka huomioi kaikkien vammaisten palvelutarpeet. Työnjako kunnissa perustuu kuitenkin kahteen lakiin ja asiakasryhmien erotteluun kehitysvammaisiin ja vammaispalvelulain nojalla palvelunsa saaviin asiakkaisiin. Diagnoosipohjainen jako on tulevaisuudessa teennäinen, koska laki tulee olemaan kaikille asiakkaille sama. Kun lakien yhdentymisen ensimmäinen askel on otettu muuttamalla vammaispalvelulaki ensisijaiseksi kehitysvammalakiin nähden, on työnjakoa mietittävä myös uudelleen.

Ehdotetun työnjaon perusteena olisi työntekijöiden koulutus, ei asiakkaan saama diagnoosi. Pyrkimys olisi päästä työparityöskentelyyn, työparina olisi sosiaalityöntekijä ja sosiaaliohjaaja. Sosiaalityöntekijän toimenkuvaan kuuluisi asuminen ja henkilökohtainen apu sekä isommat asunnonmuutostyöt yhteistyössä teknisen henkilön ja fysio- /toimintaterapeutin kanssa. Kokonaisvastuu asiakkaan palvelusuunnitelman laatimisesta olisi sosiaalityöntekijällä.

Sosiaaliohjaaja vastaisi tukipalvelujen järjestämisestä asiakkaalle, kuten kuljetuspalvelu, kuulovammaisten apuvälineet, sopeutumisvalmennus, autoavustukset, leirit ja pienimuotoiset asunnonmuutostyöt. Palvelusuunnitelman tarkistamisesta ja yhteydenpidosta asiakkaaseen tilanteen vakiinnuttua voisi huolehtia sosiaaliohjaaja. Kotikäynti tehtäisiin työpareittain, varsinkin uusien asiakkaiden ja haastavien asiakkaiden kohdalla. Myös useamman palvelun asiakkaiden luo kotikäynti tehtäisiin yhdessä. Vammaispalveluihin perehtyneen fysio-/toimintaterapeutin palkkaaminen edes alueellisena helpottaisi palvelujen tarpeen arviointia. Myös muiden asiantuntijoiden avun saaminen, mm. päihde-, mielenterveysongelmissa ja lastensuojelullisissa asioissa on tärkeää. Toimistotyöntekijän tehtävänä olisi mm. hakemusten vastaanotto ja kirjanpito määräaikojen toteutumisesta, postittaminen, kuljetuspalveluiden tekniikka, omavastuuosuuksien laskutus ja laskujen käsittely.

Laskelmat lisäresurssien tarpeesta ja vaihtoehto työnjaoksi esiteltiin viimeisessä ohjausryhmän kokouksessa lokakuussa 2009. Keskustelua käytiin enemmänkin esimerkkinä esitetystä työnjaosta, eikä mittavasta resurssipulasta. Keskustelussa todettiin, että työ sisältää myös paljon sellaista, joka voitaisiin rajata vammaispalveluista kokonaan pois, esim. omaishoito ja toimistotyö. Työtekijöiden lisääminen parantaa palvelujen kohdentumista niitä tarvitseville ja nostaa asiakkaiden palveluntarvetta paremmin esiin. Laskelmat päätettiin viedä lautakuntiin tiedoksi yhdessä vammaispalvelulain soveltamisohjeen kanssa alkuvuodesta 2010.

Tavoite:

- Vammaispalvelujen sosiaalityöntekijöiden ja kehitysvammahuollon palvelu- ja sosiaaliohjaajien osaamisen kehittäminen.

Tulokset:

- Alueelle on tehty dokumentointiohje
- Palvelusuunnitelmaprosessi on kuvattu.
- EHO-prosessi on kuvattu.
- Palvelu- / sosiaaliohjaajien ja sosiaalityönetkijöiden yhteistyö on tiivistynyt koulutuksien ja työseminaarien myötä.
- Lisäresurssien tarve on selvitetty ja välitetty tiedoksi esimiehille.
- On tehty tiedote lakiuudistuksesta laitettavaksi kuntien verkkosivuille.

Saavuttamatta:

- Yhteistyönä tuotettujen ohjeistuksien muuttuminen käytännön työksi on osin kesken ja suunnittelematta.

4.4 Vammaisten kuntalaisten palvelujen seudullisten rakenteiden kehittäminen

Tavoitteen seudullisten rakenteiden kehittämisestä alle määriteltiin seuraava toimenpide:

1. Selvitetään seutukunnallisen yhteistyön toimintaedellytykset erilaisista toimintatavoista asiakkaan, työntekijän ja kuntatalouden näkökulmista.

Seudullisen yhteistyön vaihtoehtoja alettiin hankkeessa pohtia syksyllä 2008. Alkuperäiseen hankesuunnitelmaan oli kirjattu tavoitteeksi kuntien yhteisen vammaispalveluyksikön perustaminen. Alueella ei kuitenkaan ollut selvitetty yhteisestä yksiköstä saatavia todellisia hyötyjä, eikä kuntien halukkuutta yhteisen yksikön perustamiseen.

Projektiryhmässä keskusteltiin eri vaihtoehdoista seudullisen yhteistyön malliksi. Erilaisia vaihtoehtoja olivat yhteinen seudullinen palveluyksikkö tai verkostomainen yhteistyötapa. Projektiryhmässä päätettiin esittää ohjausryhmälle liiketoimintasuunnitelman tekemistä yhteisestä yksiköstä, jolloin yhteistyön hyödyt ja haitat nousisivat esiin ja kuntien sitoutuminen yhteiseen yksikköön tulisi esille. Hankkeessa valmisteltiin prosessisuunnitelma, jonka pohjalta ohjausryhmässä käytiin keskustelua yhteistyön rakenteesta. Todettiin, ettei yhteisen yksikön perustaminen ollut realistista, eikä mahdollista toteuttaa hankeaikana. Päätettiin, että alueella kehitetään yhteistyöverkosto, joka olisi mahdollista suunnitella ja käynnistää hankeaikana. Verkosto pyrittiin liittämään jo olemassa oleviin rakenteisiin.

Projektiryhmässä päätettiin laatia SWOT -analyyseja mahdollisista toiminnoista, joita verkostossa voitaisiin kuntien välisenä yhteistyönä toteuttaa. Tammikuussa ohjaus- ja projektiryhmä pitivät yhteisen workshop -päivän, jossa ryhmätöinä pohdittiin verkoston rakennetta, resursseja, perustehtävää ja vastuun ja valtuuksien jakautumista. Yhtenä ratkaisuna kehittämisen jatkumisen varmistamiseksi ehdotettiin vammaistyöhön erikoistuneen suunnittelijan palkkaamista Sosiaalitaitoon, mutta tämän mahdollisuuden selvittäminen ei edennyt Sopan kokouksissa. Workshop päivässä hahmotellun verkoston työstämistä jatkettiin projektiryhmässä.

Verkosto koostuu kuntien vammaispalveluyksiköiden työntekijöistä, KUUMA -sosiaalipalvelujen työryhmästä (Sopa), kuntien työ- ja toimintakeskuksien työntekijöistä ja alueen vammaisneuvos-

toista. Verkoston perustehtävänä on kehittää alueellisesti vammaispalveluja asiakkaiden yhdenvertaisuuden ja valtakunnalliset kehityssuunnat huomioiden.

Kuva 1 Vammaistyön verkoston rakenne

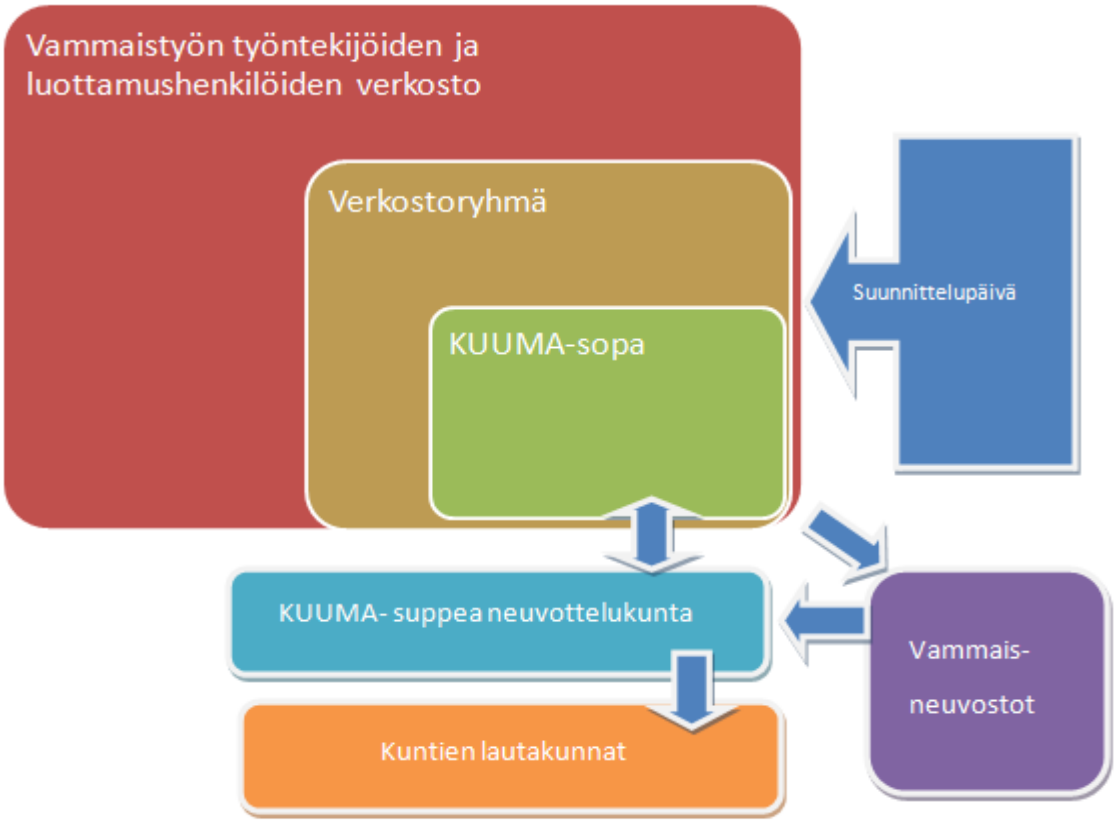

Verkoston toimintasuunnitelmaa toteuttamaan perustettiin verkostoryhmä, jossa on edustaja jokaisen kunnan vammaispalveluyksiköstä, työ- ja toimintakeskusten edustaja ja KUUMA- Sopa edustaja. Pyrkimyksenä oli, että verkostoryhmän kuntaedustajat olisivat eri ammattiryhmien edustajia (esimies/johtava sosiaalityöntekijä, sosiaalityöntekijä tai palvelu-/sosiaaliohjaaja, toimistosihteeri). Verkoston toimivuuden kannalta ensisijaisen tärkeää oli kuitenkin se, että verkostoryhmään nimetyt työntekijät ovat motivoituneita ja kokevat verkostoryhmään kuulumisen mielekkäänä. Kaikille edustajille nimettiin varahenkilöt. Nimeäminen tehtiin suunnittelupäivässä.

Verkostoryhmän toimikausi on kaksi vuotta. Verkostoryhmän tehtävänä on huolehtia verkoston toimintasuunnitelman toteutuksesta, koota tarvittaessa alatyöryhmiä ja laatia niiden toimeksiannot, suunnittelupäivän valmistelu ja verkoston toiminnan arvioinnin valmistelu. Ryhmän puheenjohtajuus ja sihteriyys ovat kiertäviä ja kiertävät aakkosjärjestyksessä kunnasta toiselle. Varapuheenjohtaja on tulevan puheenjohtajakunnan edustaja. Puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja sihteeri valmistelevat kokoukset ja laativat asialistat. Sihteerin tehtävänä on kirjata muistiot ja välittää ne sähköpostitse tiedoksi verkostoon kuuluville henkilöille. Verkostoryhmän kuntaedustajat huolehtivat siitä, että esim. työntekijävaihdoksissa postituslistat pysyvät ajan tasalla.

Verkostoryhmä kokoontuu tammi-, maalis-, touko-, syys- ja marraskuun toinen maanantai iltapäivällä 2-3 tunniksi. Tapaamisissa käsitellään ajankohtaisia aiheita ja seurataan verkostolle laaditun suunnitelman toteutumista. Kokoukset pidetään ensisijaisesti sihteerikunnassa, jolloin tilajärjestelyjen hoitaminen on helpompaa.

Verkostoryhmä nimeää tarvittaessa asiakohtaisia alatyöryhmiä työstämään aiheita. Alatyöryhmät voi olla myös pysyviä, esim. koulutuksia organisoiva työryhmä. Alatyöryhmät voi tarvittaessa pitää work shop -päiviä, johon voidaan kutsua myös muiden ryhmien edustajia. Mikäli alatyöryhmään ei kuulu kukaan verkostoryhmän jäsenistä, alatyöryhmän puheenjohtaja kutsutaan tarvittaessa myös verkostoryhmän kokouksiin. Jo olemassa olevat ryhmittymät, tora, palvelu- ja sosiaaliohjaajien ryhmä ja sosiaalityöntekijöiden ryhmä jatkavat toimintaansa entiseen tapaan. Kahden viimeksi mainitun ryhmän tarkoitus on asiakastapauksien yhdessä pohtiminen ja työtapa on enemmän työnohjauksellinen, joten ryhmät eivät toimi varsinaisina verkoston alatyöryhminä. Näissä ryhmissä voi myös nousta kehittämistarpeita, joista tieto tulee verkostoryhmään eri ammattiryhmien edustajien kautta tai tieto välitetään kunnassa verkostoryhmän edustajalle.

Verkosto toimii KUUMA- Sopan alaisuudessa. Sopa nimesi keskuudestaan edustajan ja varaedustajan verkostoryhmään. Sopan edustajan kautta tieto kulkee verkostoryhmältä Sopalle. Sopa laatii toimintasuunnitelman verkostolle yhdessä verkostoryhmän ja vammaisneuvostojen edustajien kanssa. Sopa vastaa toimintasuunnitelman toteutumisesta ja vie asiat eteenpäin KUUMA-organisaatioon ja kuntien lautakuntiin.

Verkostoryhmään nimettiin:

Hyvinkää, Virpi Laiho (pj)
Järvenpää, Mirja Nevalainen (vara pj)
Kerava, Satu Tanttu (sihteeri)
Mäntsälä, Anne Vaarala-Niemelä
Nurmijärvi, Hilkka Suominen
Tuusula, Päivi Riikonen
Sopan edustaja, Maija Gartman
Toran edustaja, Arja Kaukoranta

Toimintasuunnitelma seuraavalle vuodelle laaditaan ja suunnitelman toteutumista arvioidaan vuosittain syyskuun viimeisellä viikolla pidettävässä suunnittelupäivässä. Ensimmäinen suunnittelupäivä pidettiin 5.10.2009 ja siihen kutsuttiin verkostoryhmän lisäksi Sopan jäsenet ja alueen vammaisneuvostojen edustajat. Ensimmäiseen toimintasuunnitelmaan verkostolle kirjattiin tehtäviksi yhteisten koulutusten järjestäminen, laadittujen seutukunnallisten ohjeiden ylläpito, henkilökohtainen avun edelleen kehittäminen ja asunnonmuutostöiden kehittämistarpeen arviointi. Suunnittelupäivässä nimettiin myös edustaja valtakunnalliseen vammaistyönverkostoon, Assistentti.Infoon. Koulutustyöryhmä on kolmihenkinen, siihen kuuluvat eri ammattiryhmien edustajat, sosiaalityöntekijä Jaana Hurme, sosiaaliohjaaja Jaana Kortesniemi ja työ- ja toimintakeskuksen johtaja Hannu Minkkinen.

Tieto kulkee kunnan ja verkostoryhmän välillä kunnan edustajan kautta. Verkostoon kuuluvista tehtiin sähköpostirinki, tapaamisten muistiot ym. laitetaan verkostoon kuuluville tiedoksi sähköpostitse, mukaan lukien vammaisneuvostojen puheenjohtajat. Näin kaikki vammaisneuvostotkin ovat tietoisia käsiteltävistä asioista.

Tavoite:

- Vammaisten kuntalaisten palvelujen seudullisten rakenteiden kehittäminen.

Tulokset:

- Alueella aloitti toimintansa vammaistyön verkosto, johon kuuluvat hankealueen kuntien vammaispalveluyksiköiden työntekijät, esimiehet, työ- ja toimintakeskukset ja alueen vammaisneuvostot.

4.5 Henkilökohtaisen avustajatoiminnan kehittäminen.

Kehittämishankkeen alkuvaiheessa käydyllä kuntakierroksella työntekijät nostivat esille tarpeen kehittää henkilökohtaista avustaja -järjestelmää. Kolmen hankekunnan edustajat pitivät sitä jopa kiireellisimpänä ja tärkeimpänä kehittämiskohteena. Työntekijät kertoivat avustajajärjestelmän ongelmien liittyvän erityisesti avustajien ja sijaisten saatavuuteen ja asiakkaiden turvattomuuteen esim. avustajan äkillisissä sairauslomissa. Lisäksi epäselvyydet avustajan työaikoihin, palkanmaksuun ja työsuhteen ehtoihin liittyen työllistivät sekä vammaispalvelujen sosiaalityöntekijöitä että toimistosihteereitä. Henkilökohtaisen avustajan päätöksiä oli hankekunnissa yhteensä n.130.

Kehittämishankkeen tavoitteiden tarkentamisessa päädyttiin siihen, että alueelle tavoitellaan toimivaa henkilökohtaista avustaja -järjestelmää. Toimivuus -käsitettä ei tarkemmin määritelty tai avattu, tavoitteeseen pääsemisen keinoiksi sovittiin seuraavat toimenpiteet:

1. Selvitetään erilaisia mahdollisuuksia järjestää henkilökohtaista avustajapalvelua ja arvioidaan niiden hyötyjä ja haittoja.
2. Tehdään esitys henkilökohtaisen avustajapalvelun järjestämisestä seudullisesti.
3. Tehdään yhteistyötä meneillään olevien kehittämishankkeiden kanssa.

Hanketyöntekijöiden keskinäisessä työnjaossa henkilökohtaisen avustajatoiminnan kehittäminen on ollut projektisihteerin vastuulla.

4.5.1 Avustajien työsuhdeasioiden yhtenäistäminen

Tammikuussa 2008 selvitettiin hankekuntien henkilökohtaisen avustajan työsuhteeseen liittyvät korvausehdot sekä muut käytännöt esim. tuki työnantajalle ja avustajien lakisääteisen työterveyshuollon tilanne (ks. liite 4). Selvityksestä ilmeni, ettei hankekunnista löytynyt kahta samanlaista käytäntöä. Kaikissa kunnissa oli laadittu omat korvausehdot, joiden mukaan avustajasta aiheutuneita kustannuksia korvattiin vaikeavammaiselle työnantajalle. Positiivista oli kuitenkin havaita, että avustajien palkkataso hankekunnissa kesti hyvin valtakunnallisen vertailun.

Selvityksen perusteella todettiin, että seudullisen avustajapalvelun tai sijaisvälityksen järjestämisen esteeksi voisi muodostua kuntien erilaiset käytännöt, joten kehittämistyö aloitettiin korvaus-

ehtojen yhdenmukaistamisella. Sovittiin, että toukokuun 2008 ohjausryhmään työstetään esitys yhdenmukaisista korvausehdoista, joka vietäisiin kunnalliseen päätöksen tekoon.

Kevään 2008 aikana valmisteltiin yhteisiä korvausehtoja, joiden sisältöä käsiteltiin projektiryhmässä, KUUMA - sosiaalipalvelujen työryhmässä sekä Järvenpään kaupungin lakimiehen kanssa. Keskeisiksi periaatteiksi nousivat seuraavat seikat: Erilaiset viittaukset kunnalliseen virka- ja työehtosopimukseen (KVTES) jätettiin pois, sillä se saattaa aiheuttaa avustajille epätietoisuutta heidän oikeuksistaan. Tällaiset viittaukset luovat mielikuvan, että kunta olisi avustajan työnantaja ja hänellä olisi oikeus kaikkiin KVTES: n suomiin etuuksiin esim. palkan yleiskorotuksiin. Toisena keskeisenä periaatteena oli avustajien saatavuuden turvaaminen siirtymällä kahden palkkaryhmän järjestelmään, jossa vaativasta avustustyöstä maksettaisiin enemmän ja lisäksi maksettaisiin ilta-, yö-, ja lauantailisät. Kevään aikana keskusteltiin runsaasti siitä, miten haastavaa uusiin korvausehtoihin siirtyminen tulisi olemaan ja millaiset olisivat kuntakohtaiset kustannusvaikutukset.

Huhtikuussa 2008 KUUMA sosiaalipalvelujen työryhmässä etsittiin yhteistä näkemystä liittyen avustajille maksettaviin ilta-, lauantai- ja yölisiin. Osa kuntien edustajista oli sitä mieltä, ettei lisiä voi maksaa, koska ei voida valvoa toteutuvatko työtunnit oikeasti iltaisin, öisin tai viikonloppuisin. Keskusteltiin myös siitä, pitäisikö sosiaalityöntekijän avustajapäätöksessään määritellä, missä määrin avustustyötä voi tehdä eri vuorokauden aikoina. Kustannusvaikutusten selvittämiseksi sosiaalityöntekijöiden antamien tietojen pohjalta tehtiin vertailulaskelmia, jotka perustuivat todellisiin henkilökohtaisen avustajan päätöksiin. Vertailulaskelmien perusteella arvioitiin, että lisien osuus olisi n.12 % avustajan kokonaisansioista.

Yksimielisyyttä yhteisistä korvausehdoista ei ehtinyt muodostua, sillä toukokuussa 2008 Assistentti-info verkostosta saatiin tietoa Henkilökohtaisten avustajien työantajaliiton (Heta-liitto) ja Julkisten hyvinvointialojen liiton (JHL) aloittavan avustajien työehtosuosituksen valmistelun. Toukokuun 2008 ohjausryhmä päätti, että hankekunnat odottavat korvausehtojen yhdenmukaistamisen osalta Heta-liiton ja JHL: n suositusta. Ohjausryhmä piti tärkeänä, että uudet korvausehdot olisivat valtakunnallisella tasolla, eikä ollut mielekästä uudistaa korvausehtoja lyhyellä aikavälillä useasti muutosprosessin työläyden vuoksi. Hankkeen edustaja tapasi toukokuussa 2008 JHL: n ja Heta-liiton edustajat, jolloin käytiin läpi hankekunnissa tehty selvitys sekä luonnos korvausehdoista. Tapaamisessa välitettiin hankekuntien näkemykset avustajien työsuhdeasioista työehtosuositusta valmistelevan toimijatahon käyttöön.

Koko hankkeen ajan yhteyttä pidettiin säännöllisesti työehtosuosituksen valmistelijoihin, jotta hankkeessa ja kunnissa voitaisiin varautua ja suunnitella sen käyttöön ottoa. Suositustyön valmistumisen aikataulu muuttui useita kertoja. Viimeisimmän tiedon mukaan onkin valmistumassa työehtosopimus, josta ei kuitenkaan tässä vaiheessa tulisi yleissitovaa. Työehtosopimus ei kuitenkaan ehtinyt valmistua hankkeen aikana.

Työehtosopimus tulee olemaan tärkeä työväline kuntien korvausehtojen muuttamisessa. Edessä on kuitenkin haastava urakka kun korvausehtojen muutosprosessia suunnitellaan, sillä muutos ei saa heikentää jo työsuhteessa olevien avustajien olemassa olevia työsuhde-etuja. Uusiin korvausehtoihin on siirryttävä näin ollen uusien työsuhteiden kautta ja siirtymävaiheessa tulee olemaan päällekkäin sekä uutta että vanhaa käytäntöä.

Vaikutti siltä, että laajaan ja työlainsäädännöllisesti haastavaan asiaan ei ehditty perehtyä riittävän huolellisesti, jotta yhteinen linjaus olisi syntynyt. Kuntien edustajilla oli hyvin erilaisia ja tunnepitoisiakin mielipiteitä asiasta. Asian yhteydessä nousi esille erilaisia näkemyksiä siitä, missä määrin kunta voi tai saa määritellä sitä, mihin vuorokauden aikaan ja mitä töitä vaikeavammainen työnantaja avustajallaan teettää. Osa kuntien edustajista koki, että määrittelyn tai valvonnan puuttumi-

nen voi aiheuttaa väärinkäytöksiä ja tästä johtuen kustannusten nousua. Heidän mielestään sosiaalityöntekijän pitäisi selvittää asiakkaalta missä määrin avustamista tarvitaan muulloin kuin arkipäivisin ja sen perusteella päätöksessä määritellään minkä verran työtunteja voi teettää iltaisin, öisin ja viikonloppuisin. Periaatteisiin ja arvoihin asti yltänyt keskustelu olisi ollut hedelmällistä viedä loppuun, sillä se olisi saattanut vaikuttaa yhteisen ajattelutavan syntymiseen ja henkilökohtainen avustaja -järjestelmän periaatteiden kirkastumiseen.

Korvausehtojen yhdenmukaistamisen haasteet liittyivät sekä kustannusvaikutuksiin että pelkoon muutoksen työläydestä. Päätöksenteon vaikeuteen saattoi vaikuttaa myös eriävät näkemykset vaikeavammaisen itsemääräämisoikeudesta suhteessa siihen, mihin vuorokauden aikaan hän omaa arkeaan toteuttaa ja avustajaansa tarvitsee. Keskustelussa sivuttiin myös sitä, missä määrin on oikeus ja velvollisuus kontrolloida kunnan verovarojen käyttöä. Työehtosopimus tulee helpottamaan korvausehtojen yhdenmukaistamista. Se ei kuitenkaan tuo vastausta siihen, missä määrin kunta haluaa määrittää vaikeavammaisen työnantajan oikeutta teettää ilta- ja viikonlopputyötä tai pitääkö kunnan kontrolloida avustajien työaikojen todellista toteutumista, jotta mahdollisilta väärinkäytöksiltä vältyttäisiin.

4.5.2 Avustajavälityksen järjestäminen

Henkilökohtaisen avustajatoiminnan kehittämisen keskeisenä periaatteena oli yhteistyön tekeminen muiden kehittämishankkeiden ja toimijoiden kanssa. Lisäksi päätettiin keskittyä ratkaisemaan erityisesti sijaisvälityksen puuttuminen. Käytännön kehittämistyössä nämä kaksi asiaa nivoutuivat kiinteästi yhteen.

Verkostoitumisen kautta pyrittiin siihen, että alueella oltiin tietoisia siitä, mitä muualla Suomessa on jo tehty ja tehdään parhaillaan. Kehittämishanke liittyi vuoden 2008 alussa Assistentti-infoon, joka on valtakunnallinen henkilökohtaista apua kehittävä verkosto. Verkostoon liittymisen kautta kehittämishankkeelle tuli ajankohtaista tietoa vammaispalvelulain uudistamisen vaiheista sekä yhteistyömahdollisuus vuonna 2008 toimineen Sentteri-hankkeen kanssa. Vuoden 2008 aikana Sentteri-hanke kehitti laajan toimijajoukon voimin henkilökohtaisen avun keskuksen toimintamallin.

Sentteri-hanke etsi toimintamallin kevään 2008 aikana yhteistyökumppaneiksi alueita, joilla kehitettyä henkilökohtaisen avun mallia voitaisiin kokeilla. Sentteri-hanke valmisteli jatkohankeanomusta Raha-automaattiyhdistykselle (RAY). Toukokuun 2008 ohjausryhmä päätti, että hankekunnat voivat toimia henkilökohtaisen avun keskuksen yhtenä pilottialueena. Toiveena oli, että sijaisvälityksen organisoiminen ratkeaisi tätä kautta. Sentteri-hanke tarvitsi kehittäjäkumppanikseen myös järjestötoimijan alueelta ja kehittämishankkeen ehdotuksesta Keski-Uudenmaan Yhdistysverkosto ry. otti haasteen vastaan. Touko- joulukuun aikana 2008 valmisteltiin henkilökohtaisen avun keskuksen pilotin tuloa alueelle. Asiaa valmistelemaan perustettiin työryhmä, jossa on sekä vaikeavammaisten työnantajien että kuntien edustajia. Työryhmän jäsenet olivat:

Tuija Anttila, Hyvinkää kaupunki
Lea Sillanpää, Hyvinkään kaupunki
Mirja Nevalainen, Järvenpään kaupunki
Satu Lindblad, Tuusulan kunta
Jorma Leppänen, Vaje ry.
Kimmo Viisanen, Nurmijärven invalidit ry.
Susa Kalliomaa, Mäntsälän invalidit ry.
Terttu Lahti, Keravan vammaisneuvosto
Mika Väisänen, Keski-Uudenmaan Yhdistysverkosto ry.

Aki Keskinen, Keski-Uudenmaan Yhdistysverkosto ry.
Marjo Hattunen, Vammaispalvelujen kehittämishanke

Alatyöryhmän tehtävänä oli selvittämää pilottia varten hankealueen päätösmääriä sekä tarpeita. Lisäksi päätettiin pohtia myös muita vaihtoehtoja, mikäli RAY:n päätös olisi kielteinen. Muina vaihtoehtoina pohdittiin kuntien yhteistä nk. henkilökohtaisen avun koordinaattoria sekä sitä, että palvelu ostettaisiin esim. Keski-Uudenmaan yhdistysverkostolta. Tietoa hankittiin myös KUUMA- kuntien sijaisvälitysyksiköstä ja pohdittiin sen toimivuutta avustajien sijaisvälityksen toteuttajana.

Joulukuussa 2008 tuli RAY:ltä kielteinen rahoituspäätös henkilökohtaisen avun keskuksen pilotoinnille. Ohjausryhmä arvioi tilannetta ja päätti, että kehittämishanke selvittää mitä henkilökohtaisen avun keskuksen pilotointi ilman RAY-tukea maksaisi kunnille. Ohjausryhmän näkemyksen mukaan olisi yksinkertaisempaa viedä asiaa eteenpäin ulkopuolisen kehittämishankkeen tai palveluntuottajan kanssa, kuin palkata kuntien yhteistä työvoimaa. Ohjausryhmä perusteli päätöstään myös sillä, että toiminnassa tarvitaan sellaista erityisosaamista ja toiminnan edelleen kehittämistä ettei se onnistu kuntakohtaisilla tai kuntien keskinäisillä ratkaisuilla. Kevään 2009 neuvoteltiin yhteisestä kehittämishankkeesta Sentteri ry:n. Neuvottelujen edistyessä todettiin, että kustannussyistä keskuksen perustaminen vaatisi väestöpohjan laajentamista ja mukaan yhteistyön valmisteluun pyydettiin myös Hämeenlinna ja Riihimäki.

Sentteri ry:n tekemiin kustannuslaskelmiin ja hintaan suhtauduttiin varauksellisesti, koska vaikutti siltä, että omana toimintana palvelu olisi edullisempaa. Kesäkuussa 2009 tuli tieto, että Kaakkois-Suomi vetäytyi Sentteri ry:n yhteistyöstä, mikä tulisi vaikuttamaan siihen, että mahdollinen pilotti Keski-Uusimaa - Hämeenlinna - Riihimäki alueella voisi olla ensimmäinen ja jäädä jopa ainoaksi. Näin ollen toiminnasta ei tulisi valtakunnallista, eikä keskuksella olisi muiden alueen vastaavista keskuksista saatavaa synergiaetua. Tästä syystä otettiin yhteyttä avustajakeskustoimintaa Itä-Suomessa jo vuodesta 2001 tuottaneeseen Honkalampi-säätiöön, jolta pyydettiin myös yhteistyötarjousta.

Elokuussa 2009 KUUMA- sosiaalipalvelujen työryhmä päätyi siihen, että avustajakeskustoiminnan osalta Honkalampisäätiön yhteistyöehdotus vaikutti kattavalta tavalta ratkaista avustajien saatavuuteen, sijaisvälitykseen, työnantajan velvoitteisiin, keskitettyyn palkkahallintoon ja avustajien työterveyshuoltoon liittyvät ongelmat. Avustajakeskuspalveluiden ostamisella tavoiteltaisiin ensisijaisesti asiakkaille entistä sujuvampaa ja turvallisempaa arkea. Toisena tavoitteena oli vapauttaa sosiaalityöntekijöiden työaikaa asiakkaiden palveluntarpeiden selvittämiseen ja palvelusuunnitteluun toimimattomasta avustajajärjestelmästä johtuvien ongelmien ratkomisen sijaan. Syyskuun 2009 ohjausryhmä päätti, että pyydetään Honkalampisäätiö neuvottelemaan mahdollisuudesta perustaa keskus alueelle. Ensimmäinen neuvottelu toteutui lokakuussa ja toinen marraskuussa 2009 ja mukana olivat hankekuntien lisäksi Hämeenlinna, Riihimäki, Hausjärvi ja Loppi. Hankkeen päättyessä neuvottelut olivat vielä kesken, kunnat antavat päätöksensä tammikuun 2010 loppuun mennessä.

4.5.3 Koulutuksen järjestäminen työnantajille ja avustajille

Alatyöryhmässä haluttiin ratkaista myös se, miten vaikeavammaisia työantajina ja avustajia voisi tukea koulutusten avulla. Työryhmän mielestä oli luotava pysyvä rakenne, joka ei ole riippuvainen määräaikaisesta kehittämishankkeesta ja sen taloudellisista resursseista. Työryhmässä päädyttiin siihen, että paikallisten järjestötoimijoiden ja kuntien yhteistyönä pystytään järjestämään vuosittain koulutustapahtuma sekä työnantajille että avustajille. Koulutuksen suunnittelusta ja järjestämisestä vastaavat järjestötoimijat ja aiheutuvat kustannukset jaettaisiin kuntien kesken. Ensim-

mäinen koulutustapahtuma päätettiin järjestää kokeilumielessä kehittämishankkeen aikana, jotta voidaan luoda toimintamalli järjestötoimijoiden ja kuntien tulevalle yhteistyölle. Koulutuksen sisällölliset toiveet pohdittiin alatyöryhmässä ja käytännön järjestelyjä toteuttamaan nimettiin pienempi työryhmä. Koulutusten sisällöllisessä suunnittelussa ja kouluttajina hyödynnettiin Assistentti-infon ja Kynnys ry:n osaamista. Assistentti-info verkoston jäsenet saavat verkoston kouluttajien osaamisen käyttöön korvaamalla matkakulut.

Koulutus toteutui 29.9.2009 ja siihen osallistui 25 työnantajaa, 22 avustajaa sekä muutamia kuntien työntekijöitä. Osallistujia oli kaikista hankekunnista. Toteutetun koulutuksen kustannukset muodostuivat tilavuokrista sekä kouluttajien kuluista. Koulutuksen kustannukset olivat n. 40€/osallistuja, suurin osa kustannuksesta muodostui tilavuokrista. Kustannusten minimoimiseksi olisi tärkeää etsiä kunnista edullisia tai ilmaisia tilaratkaisuja. Osallistujilta kerätyn palautteen perusteella voidaan todeta, että koulutus onnistui hyvin ja vastasi suurimman osan koulutukseen osallistuneiden ennakko-odotuksia. Vastaavia koulutuksia toivottiin järjestettävän myös jatkossa. Jatkossa Keski-Uudenmaan Yhdistysverkosto ry. koordinoi järjestötoimijoiden puolelta koulutusten järjestämistä tehden yhteistyötä vammaistyön verkoston kanssa.

Tavoite:

- Henkilökohtaisen avustajatoiminnan kehittäminen

Tulokset:

- Henkilökohtaisetn avustajien työsuhde-etuudet on selvitetty ja tehty ehdotus niiden yhdenmukaistamisesta.
- On luotu rakenne työnantajien ja avustajien kouluttamiselle yhteistyössä järjestöjen kanssa.
- Alueelle on löydetty mahdollinen palveluntuottaja perustamaan henkilökohtaisen avun keskus.

Saavuttamatta:

- Henkilökohtaisen avustajien työsuhde-etuuksissa on edelleen eroavaisuuksia.
- Muita henkilökohtaisen avun järjestämistapoja ei ole kehitetty.

5 Yhteenveto

Kuntayhteistyönä tehtävän kehittämishankkeen onnistuminen edellyttää konkreettisia kaikkien tiedossa olevia ja yhteisesti asetettuja tavoitteita. Koska alkuperäinen hankesuunnitelma oli laaja ja osittain tavoitteet olivat tarkentumattomia, meni hankkeen ensimmäinen vuosi 2007 pääosin hankkeen tavoitteiden tarkentamiseen. Tavoitteista saatiin muokattua riittävän konkreettiset saavutettavaksi hankeaikana ja tavoitteet todettiin hankkeeseen osallistuneiden tahojen osalta keskeisiksi kehittämistä vaativiksi kohteiksi. Asioiden tärkeäksi kokeminen vaikutti osaltaan siihen, että varsinkin työntekijöiden sitoutuminen hankkeeseen oli esimerkillistä ja mahdollisti hankkeen tavoitteiden saavuttamisen.

Kehittämisen ulkoistaminen kehittämishankkeelle on haasteellista ja vaatii hanketyöhön sitoutumista sekä johdon että työntekijöiden osalta. Itse hanke ei kehitä eikä saavuta mitään, tulokset riippuvat yhteistyön onnistumisesta hanketyöntekijöiden ja kuntien työntekijöiden välillä. Vammaispalvelujen kehittämishankkeessa pyrittiin osallistamaan kaikki eri tahot, jotta päästäisiin yh-

dessä asetettuihin tavoitteisiin. Välillä vaikutti siltä, että joidenkin kuntien osalta esimiesten tuki kehittämistyölle oli liian vähäistä, eikä asioita saatu konkreettista hyötyä arkityöhön. Tämä osaltaan johtuu esimiesten laajoista vastuualueista, jolloin kehittämistyöhön jäävä aika on vähäistä.

Pienen erityisosaamista vaativan alan, kuten vammaispalvelujen, kehittäminen kuntayhteistyönä on järkevää, koska asioille saadaan laajempi tarkastelupohja. Yhteydet valtakunnallisiin verkostoihin ovat tärkeitä, jolloin alueella pystytään huomioimaan myös valtakunnallisen suuntaukset. Kuntayhteistyönä tehtävässä kehittämisessä on kuitenkin haasteensa, koska tavoitteet valikoituvat alueen tarpeiden mukaan, eikä välttämättä vastaa kiireellisyydessään yksittäisen kunnan kehittämisen tarpeita. Kehittäminen voi johtaa odottamattomaan tulokseen ja nostaa lisää kehittämiskohteita. Hankkeessa mukana olo ei kuitenkaan sido kuntaa muuttamaan käytäntöjään, joka osaltaan voi vaikuttaa seutukunnallisen kehittämisen uskottavuuteen ja mielekkyyteen.

Hankkeen ohjausryhmän päätös ei sido kuntia toimimaan yhteisen päätöksen mukaisesti. Koska kehittämistyö voi tuoda mukanaan myös yllättäviä tuloksia, kuten esim. kehitysvammahuollon toimintaohjetta laatiessa kävi, on aiheellista kysyä, pitääkö kunnan sitoutua prosessiin, jonka lopputulosta ei voi etukäteen tietää. Prosessi on kuitenkin ollut pitkä ja aikaa vievä. Ohjeeseen on linjattu lain mukainen käytäntö, eikä vaihtoehtoja lain noudattamiseen ole. Yhteisen kehittämisen uskottavuus on kyseenalainen, jos kunnat kuitenkin toimivat yhteisten päätösten ja linjausten vastaisesti. Pääasiassa hankkeessa mukana olleilla kunnilla on ollut aito halu kehittää omia palvelujaan ja lisätä alueen asiakkaiden yhdenvertaisuutta. Muutos ei kuitenkaan tapahdu hetkessä, se, että muutostarpeet on tunnistettu ja yhdessä pohdittu tapoja vastata näihin tarpeisiin, on jo iso askel eteenpäin.

Asioiden eteenpäin vieminen hankkeessa, jossa mukana on useita kuntia, on hidasta. Kuntaedustajan puuttuminen kokouksesta vaikeuttaa tiedon kulkua, estää yhteisen päätöksenteon ja hidastaa asioiden etenemistä. Olisikin tärkeää huolehtia siitä, että kunnilla olisi myös varaedustajat nimettynä työryhmiin tai poissa olevan kunnan tulisi huolehtia käsiteltävien asioiden osalta oman näkemyksensä välittämisestä kokoukseen. Myös KUUMA- organisaatio asettaa omia byrokraattisia haasteita kehittämiselle. Esimerkiksi vammaispalvelulain soveltamisohje vietiin KUUMA -Sopan toimesta suppeaan neuvottelukuntaan, josta se meni laajaan neuvottelukuntaan ja tämän jälkeen kuntien lautakuntiin. Hankkeet ovat kuitenkin kestoltaan yleensä 2-3 -vuotisia, jolloin useamman kuukauden kestävä päätöksentekoprosessi vie ison osan hankeajasta. Hankkeen aikana saatiin kuitenkin käynnistettyä prosessit, jotka oli tavoitteeksi asetettu. Lopulliset päätökset esim. vaikeavammaisten päivätoiminnasta tai henkilökohtaisen avun keskuksesta tekevät kunnat.

Kunnallisilla vammaispalveluilla on iso rooli vammaisen kuntalaisen elämässä. Vaikka vammaisella henkilöllä olisikin itsellään hyvät elämänhallinnan taidot, tiettyjä palveluja saadakseen hänen tulee olla yhteydessä oman kuntansa vammaispalveluja myöntävään tahoon. Asiakassuhde on yleensä pitkäkestoinen, joskus se kestää läpi elämän. Siksi olisinkin tärkeää, että kunnallisen vammaispalvelun toiminta ja päätöksenteko on avointa. Asiakkaiden ääni kuuluu vammaisneuvostojen kautta ja asiakkaiden edustus hankkeessa katsottiin tärkeäksi avoimuuden lisäämiseksi. Kuitenkaan perustetussa vammaistyön verkostossa vammaisneuvostoilla ei ole niin suuri rooli, kun verkostoa suunniteltaessa toivottiin. Yhteistyötä vammaisneuvostojen kanssa saatiin tiivistettyä ja on tärkeää, että yhteistyö jatkuu ja kehittyy edelleen.

Päätöksenteon avoimuutta pyrittiin lisäämää kunnallisilla ohjeilla vammaispalvelulain soveltamisesta ja kehitysvammahuollosta. Lautakuntatasoinen ohje on myös tärkeä tuki viranhaltijalle päätöstä tehtäessä ja kertoo uusille työntekijöille kunnassa hyväksytyt periaatteet. Varsinkin kehitysvammahuollosta valtakunnalliset ohjeistukset koettiin hajanaisiksi ja puutteellisiksi. Tämä on osaltaan johtanut siihen, että kehitysvammahuoltoon on juurtunut käsityksiä joidenkin palvelujen

määrärahasidonnaisuudesta ja virheellisiä tapoja erityishuolto-ohjelmien laatimisesta. Hankkeessa tehty kehitysvammahuollon soveltamisohje linjaa lain mukaisen käytännön. Prosessissa mukana olo on ollut merkityksellistä työntekijöille ja selkiyttänyt epäselviä asioita. Kuitenkin toimintaohjeen mukaisten käytäntöjen saattaminen perustyöhön on vasta alussa ja vaatii työntekijöiltä uudenlaista ajattelutapaa. Esimiesten tuki työkäytäntöjen muuttamisessa on tärkeää.

Työntekijöillä on vastuu viranhaltijana toimia oikein ja asiakkaan eduksi. Asiakaslähtöisyys ei saisi jäädä sanaksi sanojen joukkoon. Koulutukseen osallistuminen ei yksistään muuta mitään, mutta koulutuksista saatu tieto voi auttaa pohtimaan omaa tapaa tehdä työtä ja oman työn kehittämisen kohteita. Koulutuksien lisäksi hankkeessa päädyttiin järjestämään työseminaareja, joissa oli tarkoitus paneutua koulutuksissa esiin nousseisiin kehittämiskohteisiin. Työseminaareja järjestettiin neljä ja työntekijät oli jaettu oman toiveensa mukaisesti pienryhmiin. Koska alueella työntekijäjoukko on pieni, eivätkä kaikki alueen työntekijät pystyneet osallistumaan jokaiseen seminaariin, oli ryhmien koot liian pieniä. Työseminaari työskentelytapana vaatii konkreettisia aiheita ja päämäärää, mihin työskentelyllä pyritään. Ongelmana on myös se, miten työstetty asia saadaan levitettyä henkilöille, jotka eivät ole olleet prosessissa mukana ja muutettua osaksi työkäytäntöjä.

Työseminaarit koettiin päivistä kerätyn palautteen mukaan onnistuneeksi tavaksi tehdä yhteistä kehittämistyötä. Osallistujat kokivat, että työseminaareissa on konkreettisesti pystynyt vaikuttamaan työn tulokseen. Ryhmässä työskentelystä sai toisaalta tukea omalle työlleen, mutta toisaalta se antoi mahdollisuuden tarkastella omaa työtään uudenlaisesta näkökulmasta. Yhteistyön tiivistyminen eri ammattiryhmien välillä oli osin odottamaton, mutta yksi hankkeen tärkeimmistä tuloksista.

Kuntien työ- ja toimintakeskusten esimiehistä kootulle Tora-työryhmälle oli olemassa selkeä tarve. Järjestäytynyttä kuntien välistä yhteistyötä ei ollut aiemmin ollut ja työ- ja toimintakeskukset ovat olleet hieman erillään muusta kunnallisesta vammaispalvelusta. Hankkeen myötä työ- ja toimintakeskusten esimiesten yhteistyö on tiivistynyt ja Tora on saatu osaksi perustettua vammaistyön verkostoa.

Hankkeen aikana tehdyllä kartoituksella vaikeavammaisten päivätoiminnan tarpeesta saatiin kerättyä tietoa siitä, kuinka paljon alueella olisi halukkaita osallistumaan päivätoimintaan ja millaista toiminnan tulisi olla. Koska päivätoiminta palveluna on varsin uusi, kyselyllä lisättiin myös alueen asiakkaiden tietoisuutta oikeudestaan päivätoimintaan osallistumiseen. Koska asiakasmäärät ovat kuntakohtaisesti pieniä, nähtiin seudullisen yhteistyön edut tämän palvelun kohdalla, joka johti päätökseen seudullisesta kilpailutuksesta päivätoiminnan perustamiseksi alueelle.

Vaikeavammaisten asumiseen liittynyt selvitys ja sen hyödyntäminen jatkossa jäi hankkeessa keskeneräiseksi. Selvitys asumisen nykytilasta vaati työntekijöiltä ison työpanoksen, eikä selvityksen tuloksia kuitenkaan käytetty alkuperäisen suunnitelman mukaisesti. Tavoitteena oli laatia alueelle seudullinen kehittämissuunnitelma. Alueella oli käynnissä / käynnistymässä joitakin rakennushankkeita, jotka lisäävät alueelle asumispalvelupaikkoja. Vaikutti siltä, että tieto tästä koettiin riittäväksi, eikä suunnitelmaa jatkosta tehty. Kuitenkin selvityksessä nousi esiin epäkohtia, joihin tulisi puuttua. Esimerkiksi kaikissa kunnissa vaikeavammaisten henkilöiden ympärivuorokautinen apu on hyvin vaikeasti järjestettävissä yksityisasuntoon. Kunnat ja palveluntuottajat voisivat myös tehdä suunnitelmallisempaa yhteistyötä, jolloin jo yksikön valmistumisvaiheessa palveluntuottajalla olisi alueen tarpeet tiedossa.

Henkilökohtainen avustajajärjestelmä nähtiin alueella keskeiseksi kehittämisen kohteeksi jo hankkeen alkaessa. Kun lakimuutos muutti henkilökohtaisen avun subjektiiviseksi oikeudeksi, henkilökohtaisen avustajajärjestelmän kehittämistä jatkettiin. Muita henkilökohtaisen avun muotoja ei

hankkeen aikana kehitetty. Henkilökohtainen avustajajärjestelmä on asiakkaalle tärkeä palvelu. Siihen sisältyy kuitenkin joitakin riskejä, kuten epävarmuus äkillisissä avustajan sairaustapauksissa ja haastavia tehtäviä työnantajavelvoitteiden hoitamisessa. Näiden haasteellisten ja epävarmojen tekijöiden poistamiseksi pyrittiin alueelle saamaan avustajakeskusta. kehittämisessä oli mukana myös asiakasedustajia, joka palvelun luonteen huomioiden, on erittäin tärkeää. Hanke on saattanut kunnat mahdollisen palveluntuottajan kanssa neuvottelemaan avustajakeskuksen perustamisesta. Kuitenkin kunnat itsenäisesti päättävät lähtevätkö toimintaan mukaan ja saadaanko alueelle avustajakeskus.

Koska alkuperäiseen hankesuunnitelmaan oli kirjattu yhteisen yksikön perustaminen, hankeen jälkeisestä yhteistyön mallista alettiin keskustella jo hyvin varhaisessa vaiheessa. Yhteisestä yksiköstä luovuttiin, koska sen perustamista ei katsottu realistiseksi näin lyhyessä ajassa, mitä hankkeella oli käytettävissä. Kehittämisen toivottiin kuitenkin jatkuvan hankkeen jälkeen ja hanketyöntekijät pitivät tärkeänä sen jatkumista osana normaalia toimintaa ja jo olemassa olevissa rakenteissa. Hankeen yhdeksi saavutukseksi voidaan lukea viimeisessä ohjausryhmän kokouksessa sanotut sanat, ettei voi enää kuvitellakaan, että oltaisiin täysin erillään. Tätä jo alkanutta yhteistyötä jatkaa alueelle perustettu vammaistyön verkosto.

Liite 1
KUUMA- kuntien ja Hyvinkään kaupungin vammaispalveluhanke
Riskianalyysi

TAVOITE JA TOIMENPITEET	RISKIT	MITEN VOIDAAN VÄLTTÄÄ
1. Vammaisten henkilöiden palvelujen alueellisen tasa-arvon edistäminen. - Tehdään kehitysvammahuollon asiakasmaksuista ja palvelujen myöntämisperusteista selvitys. - Tehdään esitys kehitysvammahuollon asiakasmaksujen ja myöntämisperusteiden yhdentämisestä. - Henkilökohtaisten avustajien työsuhdeasioiden eroavuuksien selvittäminen. - Tehdään ehdotus henkilökohtaisten avustajakäytäntöjen yhtenäistämisestä. - Vammaispalvelulain nojalla myönnettävistä palveluista tehdyn soveltamisohjeen käyttöönoton viimeistely, seuranta ja päivittäminen. - Luodaan rakenne yhtenäisten käytäntöjen ylläpitämiselle koskien asiakasmaksuja ja myöntämisperusteita.	- Ihmisten toimintatavat muutostilanteissa, halutomuus luopua omista tutuista linjauksista ja tulkinnoista. - Yhteistyö on aiemmin ollut vähäistä, seutukunnallisen ajattelutavan omaksuminen vie aikaa. - Pelko kustannusten nousemisesta voi vähentää halukkuutta viedä asioita poliittiseen päätöksentekoon. - Poliittisten päätöksentekijöiden arvovalinnat. - Kehitysvammahuollon käytäntöjen selvittäminen aloitetaan alusta, riittääkö aika myös yhdenmukaisten myöntämisperusteiden tekemiseen. - Kehittämistyötä tehdään kunnissa oman työn ohessa, työntekijöiden jaksaminen ja sitoutuminen työskentelyyn. - Kaikkien kuntien tarpeiden tasapuolinen huomioiminen. - Ohjausryhmän jäsenillä ei ole riittävästi aikaa vammaispalvelujen kehittämiselle ja johtamiselle. - Yhtenäisten käytäntöjen päätöksentekoprosessi on liian hidas eikä kykene vastaamaan kuntien normaalin vuosisuunnittelun aikatauluihin. - Lainsäädännön ja toimintaympäristön muutokset hankkeen aikana tai heti sen jälkeen.	➢ Luomalla avoin keskusteleva ilmapiiri, tehdään uusien työtapojen luomista yhdessä. ➢ Ohjausryhmäläiset ottavat selkeän vastuun linjauksista, projektiryhmän tehtävänä on ideoida ja uudistaa. ➢ Selkeät materiaalit ja laskelmat päätöksentekoa varten. ➢ Huolellinen suunnittelu ja aikaisempien tai muiden kuntien materiaalien hyödyntäminen. ➢ Kokousten, koulutusten, kyselyiden yms. huolellinen suunnittelu, kaikki eivät mukana kaikissa työryhmissä. ➢ Edelleen "kuntakierroksia", yksittäisten työntekijöiden tapaamisia, ryhmätyömenetelmien hyödyntäminen. ➢ Erilliset ohjausryhmän kokoukset, joissa on vammaisneuvostojen edustus. ➢ Huolellinen suunnittelu ohjausryhmän kanssa, kokeilu v. 2009. ➢ Aktiivinen seuraaminen ja tarvittaessa suunnitelmien muuttaminen.

TAVOITE JA TOIMENPITEET	RISKIT	MITEN VOIDAAN VÄLTTÄÄ!
2. Alueella on saatavilla riittävät vammaispalvelulain mukaiset palvelut, joihin asiakkaalla on subjektiivinen oikeus. - Kootaan olemassa oleva tieto vammaispalvelulain mukaisen palveluasumisen nykytilasta ja tehdään seudullinen kehittämissuunnitelma.	- Asiakkaan näkökulman ja talouden näkökulman vastakkain asettelu jo kehittämisvaiheessa - Aiemmin tehdystä Aspan selvityksestä ei saa riittävän tarkkaa tietoa kehittämissuunnitelmaa varten, miten aika riittää selvityksen tarkentamiseen - Ei osata visioida riittävän pitkälle tulevaisuuteen - Kehittämissuunnitelmasta unohtuu toteuttamisvastuun määritteleminen/aikataulu	➢ Kehittäminen tehdään asiakasnäkökulmasta, esitetään erilaisia toteuttamisvaihtoehtoja kustannuksineen. Työprosessien kehittämisessä huomioidaan myös työn tehokkuus ja kustannukset ➢ Huolellinen suunnittelu, sosiaalityöntekijöiden tietämyksen hyödyntäminen. ➢ Seurataan aktiivisesti palveluasumisen ympärillä tapahtuvia muutoksia ja " trendejä ". ➢ Pohditaan sitä, miten kehittämissuunnitelman toteuttaminen onnistuu riippumatta siitä mikä on tuleva seutukunnallisen yhteistyön taso.
- Selvitetään vammaispalvelulain mukaisten asunnonmuutostöiden toteuttamistavat ja teknisen tuen tarve. - Esitetään tarvittaessa järjestettäväksi asunnonmuutostöiden tekninen tuki joko kuntien sisäisenä palveluna tai ostopalveluna.	- Nykyisten käytäntöjen erilaisuus ja henkilösidonnaisuus voivat vähentää kiinnostusta ja muutoshalukkuutta. - Ostopalveluina teknisen tuen löytäminen voi olla haastavaa - Teknisen toimen kiinnostus ja yhteistyöhalukkuus, yhteistä näkemystä ei löydetä - Unohdetaan perusterveydenhuollon yhteistyökumppaneiden näkemys prosessista	➢ Korostetaan käytäntöjen pysyvyyden merkitystä myös mahdollisissa työntekijöiden vaihtumistilanteissa. ➢ Nykyisten yhteistyökumppaneiden selvittäminen. ➢ Otetaan yhteistyötahot mukaan suunnitteluun siltä osin kuin he liittyvät prosessiin, korostetaan asiakasnäkökulmaa.
- Selvitetään vammaispalvelulain mukaisen päivätoiminnan tarve. Suunnitellaan toimenpiteet tarvekartoituksen jälkeen.	- Kriteerien määrittelemisen vaikeus selvitysvaiheessa - Opinnäytetyön tekijän löytäminen - Selvityksen tulokset asiakasmäärästä tai palvelun toivotusta laajuudesta ei ole ennakoitavissa ja tämä vaikuttaa toimenpiteiden suunnittelun haasteellisuuteen → vaikutukset työmäärään ja aikatauluun	➢ Hyödynnetään muualla tehtyä selvitystyötä. ➢ Yhteistyö UEP :n kehittämisyksikköhankkeen kanssa.

TAVOITE JA TOIMENPITEET	RISKIT	MITEN VOIDAAN VÄLTTÄÄ
3. <u>Vammaispalvelujen sosiaalityöntekijöiden ja kehitysvammahuollon palvelu- ja sosiaaliohjaajien osaamisen kehittäminen.</u> - Työntekijöiden osaamista kehitetään koulutuksella, joka tukee yhtenäisten työkäytäntöjen käyttöönottoa.	- Toteutetut koulutukset jäävät kokonaisuudesta irrallisiksi tai pinnallisiksi, ei tukea kehittämistyölle ja todelliselle työkäytäntöjen muuttamiselle - Koulutusten hyöty jää vain osallistujien pääomaksi - Kehittäminen ja koulutukset yhtäaikaa tuntuvat työntekijöistä raskailta ja vievät liikaa aikaa perustyöltä	➢ Ensin tiedostetaan mitä osa-alueita tullaan kehittämään ja sen perusteella suunnitellaan koulutusten aiheet/laajuus. ➢ Toimintatapojen työstäminen perehdytysmateriaalin muotoon. ➢ Koulutusten ja kehittämisen vuorottelua aikataululllisesti.
- Kuvataan asiakaslähtöiset päätöksentekoprosessit ja sovitaan yhteiset toimintatavat.	- Tehdään prosessikuvauksia miettimättä niiden käyttötarkoitusta työntekijöiden näkökulmasta, ei löydetä prosessikuvauksiin toimivaa menetelmää - Omista tutuista toimintatavoista luopuminen ei onnistu, sitoudutaan näennäisesti ja toimitaan kuten ennenkin - Erilaiset tietokoneohjelmat ja organisaatiot esteenä yhteisille toimintatavoille - Toimistotyöntekijöiden ja esimiesten näkemyksiä ei osata riittävästi huomioida prosessikuvauksissa ja toimintatapojen kehittämisessä - Kehitysvammahuollon päätöksentekoprosessien ja valtuuksien erilaisuus kunnissa	➢ Etukäteissuunnittelu ja tarvittaessa ulkopuolisen osaajan konsultointi. ➢ Sitoutumisen asteen arvioiminen kuntakohtaisesti, seuranta. ➢ Kaikki mukaan keskusteluihin kuntatapaamisissa, prosessikuvauksiin sisällytetään myös toimistotyön osuus ja sen työstämisen toimistotyöntekijöille. ➢ Kaikissa kunnissa huomio työn tehostamiseen.

TAVOITE JA TOIMENPITEET	RISKIT	MITEN VOIDAAN VÄLTTÄÄ
<u>4. Vammaisten kuntalaisten palvelujen seudullisten rakenteiden kehittäminen</u>. - Selvitetään seutukunnallisen yhteistyön toiminta-edellytykset erilaisista toimintatavoista asiakkaan, työntekijän ja kuntatalouden näkökulmista.	- Vertailukelpoisen tiedon vähyys nykytilanteen osalta (dokumentointi, tilastointi, kustannukset) - Kustannuslaskenta vaatii erityisosaamista, jos joku kunnista vetäytyy, laskelmat eivät ole päteviä - Osataanko asiakkaan näkökulma arvioida työntekijöiden toimesta - Kehittämistyö ja seudullinen yhteistyö hiipuu hankkeen päätyttyä	➢ Analysoidaan saadut tiedot, miten määritelty, mitä sisältyy, miten kerätty. ➢ Hankitaan asiantuntevaa apua toimintamallien kustannuslaskentaan. ➢ Kuntien sitoutumisen asteen väliarviointi ➢ Arviointiapua ja palautetta vammaisneuvostoilta asiakasnäkökulmaan ➢ Ollaan tietoisia koko hankkeen ajan siitä, ettei kehitellä rakenteita ja toimintoja, jotka ovat riippuvaisia hankerahoituksesta tai työntekijöiden työpanoksesta
<u>5. Henkilökohtaisen avustajatoiminnan kehittäminen.</u> - Selvitetään erilaisia mahdollisuuksia järjestää henkilökohtaista avustajapalvelua ja arvioidaan niiden hyötyjä ja haittoja. - Tehdään esitys henkilökohtaisen avustajapalvelun järjestämisestä seudullisesti. - Tehdään yhteistyötä meneillään olevien kehittämishankkeiden kanssa.	- Henkilökohtaisen avustajajärjestelmän kehittämistä ei nähdä osaksi kunnan lakisääteistä tehtävää. Palvelun toteuttaminen eri tavalla lisäisi kustannuksia, pitkän tähtäimen hyötyihin ei uskota - Toimintaympäristön ja lainsäädännön muutokset	➢ Korostetaan tulevaisuuden haastetta henkilökunnan saatavuudessa ➢ Ollaan aktiivisesti yhteistyössä valtakunnallisten toimijoiden kanssa

Kehitysvammahuollon palvelut 03/2008

	Hyvinkää	Järvenpää	Kerava	Mäntsälä	Nurmijärvi	Tuusula
Tilapäishoito						
Kenelle	Omaisten kanssa asuville	Omaisten kanssa asuville	Omaisten kanssa asuville	Omaisten kanssa asuville	Omaisten kanssa asuville	Omaisten kanssa asuville
Vuorokaudet	Ei rajoitettu, 1 vkonloppu/kk yleisin	Ei rajoitettu	Ei rajoitettu, 1 vkonloppu/kk yleisin	Vaihtelee alk. 9pv, max 84 vrk	ka 1 vklp/kk 40 suoritetta/vuosi	Ei rajoitettu
Tilapäishoito suhteessa omaishoitoon	Omaishoidon vapaat 36 vrk ensisijaiset, tilapäishoitoa tarvittaessa lisäksi	Omaishoidon vapaat 36 vrk ensisijaiset, tilapäishoitoa tarvittaessa lisäksi	Ei oikeutta omaishoidon vapaisiin, kv-palvelut vapautusta hoitotyöstä	Harkinnan varainen 1-3 vrk, hoitokulut kehitysvammahuolto	Omaishoidon 36 vrk ensisijaiset, tp-hoitoa lisäksi harkinnan mukaan	Omaishoidon vapaat 36 vrk ensisijaiset, tilapäishoitoa tarvittaessa lisäksi
Palveluntuottajat	UEP, Narikka, KVPS, Lopen kunta	UEP, Narikka, KVPS, Väestöliitto, Rinnekoti	UEP, Narikka, KVPS, yksityiset palveluntuottajat	UEP, Narikka, perhepäivähoitajat	UEP, Narikka, KVPS, yksityiset	UEP, Narikka, omat perhehoitajat
Riittävyys	Omalla paikkakunnalla ei paikkoja tarpeeksi	Ok, akuuttiin tarpeeseen vaikea löytää.	Halukkaille palvelu järjestetty, perhehoitoa vaikea saada	Palvelu on saatu järjestettyä.	Ok, akuutissa tarpeessa joskus pulaa	Ok, akuuttiin tarpeeseen vaikea löytää.
Kunnan määrärahat	Riittävät	Riittävät	Riittävät	Ei riittävät.	Riittävät	Riittävät
Matkat	Asiakkailla mahdollisuus käyttää myönnettyjä VpL-matkoja.	Pääsääntö, vanhemmat kuljettavat itse. Myös VpL-päätöksellä.	Pääsääntö, vanhemmat kuljettavat itse. Myös VpL-päätöksellä. Harkinnan mukaan myös KvL.	Myönnetään VpL-matkoina	Vanhemmat kuljettavat itse. Erittäin harvoin harkinnan mukaan, KvL:n mukaan	Asiakkailla mahdollisuus käyttää myönnettyjä VpL-matkoja.
Asumisvalmennus						
Kenelle	Jatko-opiskelijoille, HOJKS:n mukaisesti.	Jatko-opiskelijoille.	Jatko-opiskelijoille, nuorille, jotka muuttamassa pois kotoa, peruskoulun 9. luokkalisille	Keskuspuistossa opiskeleville, 2. ja 3. vuoden opiskelijoille	Jatko-opiskelijoille (HOJKS) sekä harkinnasta Nurmijärvelle palaaville	Toisen asteen opiskelijoille
Palveluntuottajat	UEP, Narikka	Narikka	Narikka, UEP	Narikka	Narikka, Onnenkimpale	Narikka
Riittävyys	On saatavilla tarpeen mukaisesti	On saatavilla tarpeen mukaisesti	On saatavilla tarpeen mukaisesti	On saatavilla tarpeen mukaisesti	On saatavilla tarpeen mukaan	On saatavilla tarpeen mukaisesti
Kunnan määrärahat	Riittävät	Riittävät	Riittävät	Riittävät	Riittävät	Riittävät
Leirit						
Kenelle	Kotona asuvat etusijalla.	Kotona asuvat etusijalla (murrosikäiset)	Kotona asuvat etusijalla, mutta kaikki hakijat päässeet	Kotona asuville.	Kotona asuville ja joka toinen vuosi asuntolassa asuville riippuen hakijamäärästä	Kotona asuvat etusijalla.
Laki	KvL	KvL	KvL	KvL	KvL	KvL
Palveluntuottajat	Vammaispalvelusäätiö, Narikka	?	Vammaispalvelusäätiö, Narikka	Vammaispalvelusäätiö, Narikka, joku muu taho	UVPS, Narikka, Leirikesä	Vammaispalvelusäätiö ja Narikka
Riittävyys	On saatavilla tarpeen	On saatavilla tarpeen	On saatavilla tarpeen	On saatavilla tarpeen	On saatavilla tarpeen	_

	mukaisesti	mukaisesti	mukaisesti	mukaisesti	mukaisesti	
Kunnan määrärahat	Riittävät	Tulisi olla korvamerkitty raha leirejä varten.	Riittävät	Riittävät	Riittävät	Riittävät
Matkat leirille	Pääsääntöisesti ei Harkinnan mukaan joskus	Ei	Harkinnan mukaan mahdollista KvL:n mukaan	Ei	Ei	Ei
Matkat KvL						
Mitä matkoja myönnetään?	Päivä- ja työtoiminnan matkat, Rinnekodin poliklinikka matka	Päivä- ja työtoiminnan matkat, Rinnekodin poliklinikka matkat, koululaisten kerhomatkat	Päivä- ja työtoiminnan matkat, Rinnekodin poliklinikka matkat, lomien ajan koululaisten kerhomatkat	Päivä- ja työtoiminnan matkat, Rinnekodin poliklinikka matkat, koululaisten kerhomatkat	Päivä- ja työtoiminta, Rinnekodin poliklinikkamatkat, muutamalle harkinnasta tp – hoitomatkat	Päivä- ja työtoiminnan matkat, Rinnekodin poliklinikka matka
Vapaa-ajanmatkat	VpL (myös VpL muuna palveluna, jos ei täytä kriteerejä)	VpL	VpL	VpL	ShL Vpl	VpL
Kenelle VpL:n matkat	Kognitiivinen vamma riittää, ei edellytetä liikuntaestettä.	Myönnetty "väljästi"	Kognitiivinen vamma riittää, ei edellytetä liikuntaestettä.	Kognitiivinen vamma riittää, ei edellytetä liikuntaestettä.	Pääsääntöisesti liikuntavamma+ kognitiivinen vamma.	Kognitiivinen vamma riittää, ei edellytetä liikuntaestettä.
Asumispalvelut						
Jono	Tarve sosiaaliohjaajan tiedossa, ei kirjallisessa muodossa.	Tarvitsijat tiedossa, palvelusuunnitelman yhteydessä tarve selvitetään.	Tarvitsijat tiedossa, palvelusuunnitelman yhteydessä tarve selvitetään.	Tarvitsijat tiedossa, palvelusuunnitelman yhteydessä tarve selvitetään.	Ei ole, tarvitsijat tulevat tietoon palvelusuunnitelmien ja HOJKS: ien kautta	Tarvitsijat tiedossa, palvelusuunnitelman yhteydessä tarve selvitetään.
Haku	Ei haeta kirjallisesti.	Haetaan kirjallisesti.	Ei haeta kirjallisesti.	Hakulomake työn alla.	Joskus haetaan kirjallisesti palveluntuottajien omilla lomakkeilla. Pääsääntöisesti suullisesti.	Ei haeta kirjallisesti.
Päätös	Myönteisestä päätös.	Myönteisestä sekä kielteisestä päätös.	Myönteisestä päätös.	Myönteinen kirjataan EHO:n	Myönteisestä kirjallinen päätös.	Myönteisestä päätös.
Riittävyys	Ei ole.	Ei ole.	Ei ole.	Ei ole.	Kiireellisesti autettuun asumiseen pääseminen on vaikeaa. Muuten ok.	Ei ole.
Kunnan määrärahat	Riittävät.	Ylimääräistä ei varattu, kaikki kuitenkin päässeet.	Ylimääräistä ei varattu, kaikki kuitenkin päässeet.	Ylimääräistä ei varattu, kaikki kuitenkin päässeet.	Ei aina riitä, mutta kaikki pääsevät jos asumismuoto löytyy.	Ylimääräistä ei varattu, kaikki kuitenkin päässeet.
EHO						
Laatija	Sosiaaliohjaaja	Palveluohjaaja	Sosiaaliohjaaja	Palveluohjaaja	Palveluohjaaja	-
Allekirjoittaja	Vammaispalvelujen johtaja	Vammaispalvelujen johtava sos.tt.	Sosiaaliohjaaja	Vammaispalvelujen sos.tt.	palveluohjaaja, sos.palvelupääll. työ- ja toim. kesk.	-

					johtaja asuntolan vastaava ohjaaja	
Ketä mukana laadittaessa	Omaiset	Omaiset	Omaiset, muut asian-osaiset tarvittaessa.	Asiakas	-	-
Kuinka suurelle osalle tehty	Ei tehdä, paitsi UEP laatii asiakkailleen.	Liki kaikille	60-70%	90%	Ei tehdä, paitsi UEP laatii asiakkailleen.	-
Päivitys	Päätöksiin tarvittaessa	Tarvittaessa	Tarvittaessa	Tarvittaessa	Päätöksiin tarvittaes-sa	-
Tarkkuus	-	Tarkasti esim. tunti-määrittäin	Ei tuntimääriä, yms.	Tarkasti esim. tuntimää-rittäin	-	-
EHO:n muoto	päätökset Efficassa, UEP:n ehot paperilla	Word	Word	Word	päätökset Efficassa, UEP:n ehot paperilla	-
Päätökset	Kaikista palveluista	Kaikista palveluista	Kaikista palveluista	EHO	Kaikista palveluista	Kaikista palveluista
Palvelusuunnitelma	Pasun merkitys vähäi-nen, päätösten ajan-tasaisuus tärkeintä.	Pasu sateenvarjo-mainen, jossa kaikki asiakkaan palvelut	Pasu EHOa tarkempi	Pasu suunnitelma, EHOssa päätökset	Pasu suunnitelma, ei ole tehty/päivitetty kaikille. Eniten teh-dään lapsille ja nuoril-le.	Pasut tärkeitä
Tukihenkilö						
Lukumäärä	1	1	2	n. 20	2	n. 20
Kenelle	-	Lievästi kv, ei sosiaa-lista verkostoa	Vapaa-ajan toimintaa, toinen yksinasuva	Yksinasuville	Vapaa-aikaan	VpL nojalla
Riittävyys	Ei ole tällä hetkellä saa-tavilla	Ei ole saatavilla riit-tävästi.	Ei ole saatavilla riittä-västi.	Ei riittävästi	Ei riittävästi	Ei ole saatavilla riittä-västi.
Tuntimäärä	8h/kk, 2krtaa/kk	10h/kk	6-8h/kk, 1-2 krtaa/kk	vaihtelee	1 krt / vko	vaihtelee
Palkkio	Henkilökohtaisen avus-tajan palkka	7,5e/h	52e/kk + kulukorvauk-set	Kuukausipalkattu kun-nan työntekijä	max 178 €/kk	6,85e/h
Päivähoito						
Milloin erityishuoltona	On osa lääkärin laati-man kuntoutussuunni-telman toteutusta, kirjat-tu eho päätökseen.	Jos ei muuten päivä-hoidon tarvetta, mut-ta lääkärin suositus kuntoutuksellisista syistä.	Ei myönnetä.	Ei myönnetä.	Jos lääkärin suositus kuntoutuksellisesta tarpeesta.	Ei myönnetä.
Tuntimäärä	Enintään 5 tuntia/päivä, toteutettuna klo 6.30-18 välisenä aikana	Ei rajattu.	-	-	-	-
Maksu	Maksuton, mahdollinen 5 tunnin ylimenevä osuus maksullista.	Maksuton.	-	-	maksuton?	-

Liite 3

YHTEENVETO KEHITYSVAMMAHUOLLON PÄIVÄ- JA TYÖTOIMINNAN ATERIAMAKSUISTA JA TYÖOSUUSRAHAKÄYTÄNNÖISTÄ HANKEKUNNISSA

TAULUKKO 1, ateriamaksut	Hyvinkää	Järvenpää	Kerava	Mäntsälä	Nurmijärvi	Tuusula
Päivä- ja työtoiminnan asiakasmäärä, avotyön asiakasmäärä (v. 2007)	55 työtoiminta 17 avotyö	15 päivätoiminta 57 työtoiminta, joka sisältää avotyön	63 hlö	9 työtoiminta	65 päivä- ja työtoiminta 31 avotyö, tuettu työ	23 työtoiminta 19 avotyö
Päivä- ja työtoiminnan ja avotyön suoritteet yhteensä (v. 2007)	11 785	8848	6057	1118	9557	6762
Päivä- ja työtoiminnan palveluntuottaja	Omana toimintana työ- ja avotyötoiminta Päivätoiminta ostopalveluna, UEP ja KVPS Tukena Oy	Omana toimintana Myllytien työ- ja toimintakeskus	Kaikki työkeskuspalvelut joko omana tai ostopalveluna eri palvelun tuottajilta (UEP, muut kuntayhtymät ja yksityiset palveluntuottajat).	Päivätoimintaa UEP: n kautta Työtoimintaa kunnan Työasemalla ja avotyötä kunnan kehitysvammahuollon palveluna	Omana toimintana ja jonkin verran ostopalveluina esim. autismipalvelut	Omana toimintana työtoimintaa, Toimintakeskus Kettunen Ostopalveluina päivä- ja työtoimintaa, UEP, Rinnekoti, Narikka, muut kunnat
Ateriat maksullisia	x (työtoiminnassa)	-	jos ruokailee työkeskuksessa	-	x (päivä- ja työtoiminnassa, avotyössä)	x (osalla avotyössä)
Ateriat maksuttomia	x (päivätoiminnassa)	x	vain avotyöpaikan tarjotessa aterian	x	x (osalle avotyössä olevista luontaisetuna eli ruuan hinta lasketaan työosuusrahaan)	x
Aterian hinta asiakkaalle v. 2008	3,80€/ateria	-	3,50€/ateria	-	6€/ateria eläkeläishinta	-
Päivä- ja työtoiminnan maksama hinta ateriapalvelun tuottajalle v. 2008	3,23€/ateria	5€ /ateria	3,21€ / ateria alv 0%	n. 3€ / ateria	-	3,90€/ateria
Ateriapalvelujen tuottaja, sopimusmuoto	Ostetaan kaupungin omana tuotantona	Myllytien työ- ja toimintakeskuksen lounaskahvila, sopimus on kustannuspaikkojen välinen (sisäinen)	Työkeskus tilaa ateriat Keravan terveyskeskuksen keittiöltä, ruuan jakelu hoidetaan itse	Kunnan ruokahuolto ja Työaseman oma keittiö	Kunnan oma ruokapalvelu	Kunnan sisäinen ateriapalvelu
Milloin ja miksi aterioiden maksuttomuuteen on päädytty	-	2.2.2006 alkaen asiakkaiden yhdenvertaisuuden ja erilaisten lähtökohtien vuoksi. Asiakkaat olivat mukana prosessissa.	-	1.9.2000 yhtenäistimme käytäntöä työaseman asiakkaiden ja avotyöntekijöiden kanssa	-	1.1.2008 alkaen, yhtenäinen linjaus UEP: n ja lähikuntien kanssa

TAULUKKO 2, työosuusrahat	Hyvinkää	Järvenpää	Kerava	Mäntsälä	Nurmijärvi	Tuusula
Työosuusraha päivätoiminnassa	-	Alle 4 tuntia kestävästä osallistumisesta toimintaan kuuluvan lounaan Yli 4 tuntia kestävästä osallistumisesta saa lounaan lisäksi 2 €/päivä	ei erottelua työ- ja päivätoimintaan ka 2,62€/päivä enimmillään 11,62€/päivä	-	-	-
Työosuusraha työtoiminnassa	Vähintään 3,80€/päivä	Samoin perustein kuin kohdassa päivätoiminta Lisäksi asiakkaan toimiessa ns. vastuuhenkilönä hän saa lounaan lisäksi 4 €/päivä	ei erottelua työ- ja päivätoimintaan ka 2,62€/päivä enimmillään 11,62€/päivä	UEP: Ila on omat taksat Työasemalla työskenteleville 5,05€/päivä	1 - 12€/päivä	Työtoiminnassa kaikille 2 € /päivä
Työosuusraha avotyössä	Vähintään 5,50€/päivä Enintään 11€/päivä	Samoin perustein kuin kohdassa päivätoiminta	ka 2,62€/päivä enimmillään 11,62€/päivä	Yhdistyksen ylläpitämässä palvelutalossa, avotyö 12€/päivä	1 – 12€/päivä	4½- 9 € / päivä
Työosuusrahojen määräytymisperusteet	Varsinaisia kirjallisia perusteita ei ole. Perusteena koulutus, taito, ahkeruus, sitoutuvuus, täsmällisyys ja motivaatio.	Sama käytäntö koskee kaikkia asiakkaita oikeudenmukaisuuden, yhdenvertaisuuden, tasapuolisuuden sekä asiakkaiden yksilöllisten tavoitteiden ja erilaisten lähtökohtien vuoksi.	Kyseessä ei ole työsuhde vaikka asiakkaat ovat tapaturmavakuutettuja. Työosuusrahaa maksetaan enintään 12€/pv eikä siitä suoriteta ennakonpidätystä. Työosuusrahaa maksetaan työkyvyn, -suorituksen ja -tehtävän mukaan, saman suuruisesta työpanoksesta maksetaan yhtä paljon. Palveluiden nimeämisessä lähdetään työpiste ajattelusta, asiakkaan sen hetkinen työkunto ja työtoive ratkaisee ensisijaisesti mihin työtehtävään hän sijoittuu. Työosuusrahat rahoitetaan laskuttamalla tehdystä työstä tai palvelusta	Samaan aikaan kun 1.9.2000 määriteltiin aterioiden maksuttomuus päätettiin myös työosuusrahasta.	Työosuusrahan suuruus riippuu tehtävistä. Lisäksi tuloverolaki sekä omat sopimukset työosuusrahan suuruudesta.	Kirjallisia perusteita ei ole.

TAULUKKO 2, työosuusrahat	Hyvinkää	Järvenpää	Kerava	Mäntsälä	Nurmijärvi	Tuusula
Työosuusrahakäytännön liittyminen ateriamaksuihin	Työosuusrahan minimi on sama kuin aterian hinta. Kun ateriat kallistuvat, nostetaan myös työosuusrahaa.	Kun päädyttiin siihen, että lounas sisältyy toimintaan ja sen rahallinen arvo lasketaan osaksi asiakkaille maksettavaa kannustusrahaa, tarkistimme ettei asiakkaan kannustusraha laskenut vaikka ns. käteen jäävä raha pieneni.	Eivät liity toisiinsa	Eivät liity toisiinsa	Avotyössä ruoka lasketaan osana palkkaa, koska Tuloverolain §92 mukaan veronalaista tuloa ei ole työ- ja päivätoiminnasta maksettu keskimääräinen päivää kohden enintään 12 € suuruinen toiminta- tai muun niminen avustus.	Eivät liity toisiinsa
Muuta asiaan liittyvää	Maksutonta ateriavaihtoehtoa on pohdittu. Miten vaikuttaa työosuusrahaan?	Asiakkailta ja omaisilta saatu palaute (2006) kertoo muutoksen onnistuneen. Muutosprosessi oli suuri ja sen valmisteluun kului tietysti aikaa mutta uusi käytäntö on onnistunut.	Silloin tällöin omaiset valittavat siitä, että työosuusraha on pienempi kuin aterian hinta. Osalla asiakkaista tämä pitää paikkansa koska työrajoite on niin suuri, että työpanoksella ei pysty kustantamaan ruokailua. Aterioiden maksuttomuus nostaisi "sosiaalietuutta" (työosuusraha +ateria) aterian hinnan verran. Veroteknisesti tämä olisi/on verottajan ja asiakkaan välinen asia.	Avotyössä aterian maksajana voi olla työnantaja tai kunta. Uudistussuunnitelmia ei ole.	Päivä- ja työtoiminta on tehnyt esityksen ruokamaksujen alentamisesta 8/2006, sosiaalilautakunta ei ollut valmis alentamaan ateriamaksuja. Tukiyhdistys teki esityksen sosiaalilautakunnalle 13.5.2008. Sosiaalilautakunta päätti tehdä päätöksen sen jälkeen kun kehittämishankkeen työryhmä on selvittänyt ateriamaksuja kannusterahakäytännöt ja niiden keskinäisen suhteen hankekunnissa.	Ei muutossuunnitelmia tällä hetkellä.

TAULUKKO 3, avotyön käytännöt	Hyvinkää	Järvenpää	Kerava	Mäntsälä	Nurmijärvi	Tuusula
Maksetaanko avotyössä käyville työosuusrahaa sairauslomapäiviltä	Maksetaan 3 päivältä kuukaudessa, sairauden jatkuessa ei muilta kuukausilta	EI	Maksetaan harkinnanvaraisesti, maksaminen edellyttää ainakin tilapäistä sairautta ja pidempää "avotyösuhdetta"	EI	EI	Maksetaan 30 sairaslomapäivää.
Maksetaanko työosuusrahaa loma-ajalta ja jos maksetaan, kuinka pitkältä ajalta	Talvilomaa 5 päivää Kesälomaa 2 viikkoa	EI	Normaalit (6vko/vuosi) lomat yleensä maksetaan pidempään avotyössä olleille, yrityksissä oleville vain jos yritys suostuu maksamaan	1-3 pv/ vko työskenteleville maksetaan ns. lomarahana 12 päivän työosuusraha 4-5 pv/vko työskenteleville maksetaan 24 päivän työosuusraha	EI	Maksetaan 20 lomapäivää
Maksetaanko työosuusrahaa koulutuspäiviltä	Tilanteen mukaan, mikäli kyseessä on lisäkoulutus. Koulutuksen kustannukset yms.vaikuttaa.	KYLLÄ, myös matkat korvataan	Kyllä maksetaan kts. edellisien kohdan perusteet	EI	KYLLÄ, jos koulutus liittyy työhön	Maksetaan toimintakeskuksen järjestämiltä koulutuspäiviltä. Työosuusrahaa ei peritä yksityisiltä työpaikoilta takaisin näiltä päiviltä.
Työosuusrahan määrä ja määräytymisperusteet avotyössä	Työosuusrahan maksuluokat ja perusteet on määritelty 1. 5,50 € 2. 8,50€ 3.10,00€ 4.11,00€ (työaika 6 t/päivä)	Samat perusteet kuin päivä- ja työtoiminnassa	Sopimuksen mukaan aina niin paljon kun pystytään neuvottelemaan mutta enintään 12€/päivä.	Samat perusteet kuin työtoiminnassa, työosuusraha on kaikille 5,05€/työpäivä, jotka ovat enintään 6 tunnin pituisia.	5-12€/päivä, työn vaativuuden mukaan ja riippuen siitä sisältyykö työosuusrahaan lounas	Enintään 9 €/päivä. Työosuusrahan suuruuteen vaikuttavat työtunnit ja työtaidot.

Liite 4

Yhteenveto kuntien henkilökohtaisten avustajien palkkaamiseen liittyvistä korvausehdoista 15.2.2008

Henkilökohtaisten avustajien työsuhde-asiat	Hyvinkää	Järvenpää	Kerava	Mäntsälä	Nurmijärvi	Tuusula
Henkilökohtaisten avustajien peruspalkka 1.1.2008	1524,10€ / kk	1641€/kk	a. 1337,90€/kk b. 1408,84€/kk c. 1591,60€/kk	1480,04€/kk	1484,92€/kk	1559€/kk
Peruspalkan määräytymisperuste	04PER010 (KVTES)	04SOS06A	KVTES sovellettuna	04PER010	04PER010 (KVTES)	ei perustu KVTES-hinnoitteluryhmään, koska tehtävässä ei ole kelpoisuusvaatimuksia. Kunta korvaa max 1559 € / kk palkkakuluista
Tuntipalkka	9,35€/tunti	10,07€/tunti	a.8,12€/tunti b.8,52€/tunti c.9,94€/tunti	9,08 € /tunti 11,80 € / tunti ostettuna yksityiseltä kotipalveluyritykseltä sisältäen lakisääteiset maksut	9,11 € / tunti	9,56 €/tunti
Käytössä oleva työn vaativuuteen perustuva palkkaryhmittely	palkka on kaikille sama, ei työn vaativuuteen sidottua palkkaa	ei ole	käytössä on kirjallinen kuvaus	ei ole käytössä	ei ole käytössä	ei ole porrastusta t yön vaativuuden suhteen
Henkilökohtainen lisäkäytännöt	ei ole käytössä	kokemuslisä (1) maksetaan viiden vuoden työkokemuksen jälkeen (avustaja, sairaanhoitaja tms. työkokemus hyväksytään harkinnan mukaan)	ei ole käytössä	ei ole	5 % lisää kun on vähintään 5 vuoden työkokemus täyspäiväisestä henkilökohtaisen avustajan tai vastaavasta työstä. Alle 18-vuotiaana tehtyä työtä ei lasketa eikä lisää makseta eläkkeellä olevalle avustajalle	ei ole käytössä (avustajilla ei ole käytössä henkilökohtaisia lisiä)
Henkilökohtaisen avustajan max viikkotyöaika	40 tuntia/vko	40 tuntia /vko	38 tuntia 15 min/vko	ei ole määritelty	38 tuntia 15 min/vko	40 tuntia / vko,
Lomaraha	ei makseta	maksetaan	ei makseta	ei makseta	maksetaan, ei makseta perheenjäsenelle eikä avopuolisolle, joka toimii avustajana	maksetaan

Henkilökohtaisten avustajien työsuhde-asiat	**Hyvinkää**	**Järvenpää**	**Kerava**	**Mäntsälä**	**Nurmijärvi**	**Tuusula**
Palkkojen vuosikorotuksiin liittyvät käytännöt	korotukset perustuvat KVTES: n korotuksiin	KVTES:n mukaiset korotukset	ei ole tietoa	KVTES yleiskorotuksen mukaan	korotetaan KVTES:n yleiskorotusten perusteella	Tähän mennessä korotettu 2 kertaa ja vastaa yleistä hinta/palkkakehitystä. Sosiaalilautakunnan päätöksellä käyttötaloussuunnitelman yhteydessä.
Pyhätyökorvaus	maksetaan (KVTES)	maksetaan (KVTES)	maksetaan työaikalain mukaisesti	maksetaan	sunnuntaista, itsenäisyyspäivänä, vapunpäivänä, pitkänä perjantaina, toisena pääsiäispäivänä, helatorstaina, juhannuspäivänä, pyhäinpäivänä, uudenvuoden päivänä, loppiaisena, joulupäivänä ja tapaninpäivänä. Ei perheenjäsenelle, joka toimii avustajana	maksetaan työaikalain mukaan
Iltatyölisät	maksetaan (KVTES)	maksetaan (KVTES)	ei	ei	ei	ei
Lauantaityölisät	maksetaan (KVTES	maksetaan (KVTES)	ei	maksetaan	ei	ei
Yötyökorvaus	yölisä 30%	-	ei	-	-	-
Sairausajan palkka	työsopimuslain mukainen	työsopimuslain 11§:n mukainen	työsopimuslain mukainen	työsopimuslain mukainen	työsopimuslain 11§:n mukaan	työsopimuslain 11§:n mukainen
Oikeus alle 10-vuotiaan lapsen sairauden vuoksi tilapäiseen hoitovapaaseen	työsopimuslain mukainen	työsopimuslaki 4 luku 6 §	työnantajan ja Kelan välinen.	palkaton	ei ole ohjeessa eikä ole tullut vielä tarvetta, päättää asiasta	palkaton enintään 4 päivää, työsopimuslain mukainen

Muita henkilökohtaisten avustajien palkanmaksuun liittyviä käytäntöjä

Käytäntö	Hyvinkää	Järvenpää	Kerava	Mäntsälä	Nurmijärvi	Tuusula
Mikä taho hoitaa palkanlaskennan ja maksatuksen käytännössä?	asiakas/ vammaishuollon kanslisti laskee, tarkistaa ja neuvoo "kädestä pitäen " ja hoitaa myös maksatuksen	Järvenpään kaupungin palkkahallinto	T:mi Tarja Kivelä, osa hoitaa itse.	työnantajana toimiva asiakas tai tilitoimisto, maksatuksen hoitaa kuitteja vastaan toimistosihteeri	Tilipalvelu Niinikoski Oy hoitaa palkanlaskennan ja toimittaa tiedot sosiaalitoimistoon, josta palkka maksetaan suoraan työntekijän tilille ja työnantajakulut suoraan maksetaan ko.tahoille	kunnan palkanmaksupalvelut
Maksaako työnantajana toimiva ensin itse avustajan vakuutukset sekä työterveyshuollon maksut vai toimittaako hän ne kunnan maksettaviksi	pääsääntöisesti maksaa ensin itse, joskus/poikkeustilanteissa on myös menetelty toisin	laskut/maksut tulee suoraan vammaispalvelun maksettavaksi	suurin osa vakuutusmaksuista hoidetaan suoralaskutuksella, osa kuittia vastaan.	molemmat vaihtoehdot käytössä	toimittaa tilitoimistolle, joka toimittaa ne sos.toimistoon, josta maksetaan vakuutusmaksut suoraan vakuutuslaitokselle. Työterveyshuollon maksuja ei ole haettu tähän mennessä kunnalta.	maksaa itse, korvataan kuittia vastaan
Anooko työnantajana toimivan vammainen henkilö itse Kelan osuuden työterveyshuollon järjestämisestä aiheutuvista kustannuksista	periaatteessa kyllä, ainoatakaan tapausta ei vielä ole ollut	ei	ei ole tietoa	kyllä	ks. edellä	ei ole tietoa, luultavasti työterveyshuollon järjestäminen ei ole kattavaa
Paljonko ovat lakisääteisen työterveyshuollon keskimääräiset kustannukset / henkilökohtainen avustaja ja miltä taholta työterveyshuolto on ostettu	toistaiseksi ei kustannuksia (asia täytynee hoitaa kuntoon)	kaupungin työterveyshuollon toteuttamana 43,93€/avustaja vuonna 2007	ei tietoa, työnantajat eivät ole hakeneet korvauksia kaupungilta.	asia keskeneräinen, vain yksi on järjestänyt työterveyshuollon	ks. edellä	ei ole tietoa